Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...най 1921 оной ...21-hээ гарана. | № 206 (17929) | 1988 оной сентябриин 7, среда | Сэн 3 мүн.

РЕСПУБЛИКЫН ХОНИН АЖАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЭЙ ЗУБЛӨӨНhӨӨ

...РЯАД ОРОНОЙ ГОЛ hАЛБАРИИЕ СААШАДАНЬ ХҮГЖӨӨЕ!

РЕСПУБЛИКЫН ХОНИ ...СХЭБЭРИЛЭГШЭДЭЙ 1989 ОНОЙ СОЦИАЛИС УЯЛГАНУУД

...рдохи табан жэлэй даабарииые ...р дүүргэхын, мүн Бүхэсоюзна ... конференциие нэрэтэй түрэтэй... тулөө мүрысэhэн хонин ажалай ...шэд үнгэрhэн үбэлжэлгын үедэ ...онсо шухала энэ hалбариин про...ээрилжэ, гүрэндэ тушааха хэм...үүлжэ шадаа. Ноохо үйлэдбэ...дэнойхиhоо 2,5 процентээр дээ... зуутан — хонишодой зэргэ 70 ...мээ гэхэ гү, али бүхыдөө 334 ...hон байна.

...рэй районой хонишод hайн дүн... Эндэ гурбан ажахын — Лени..., «Родина» колхозуудай, Су... хонишод эхэ хонин бүриhөө ...лээ. Бүхыдөө район дотор 100 ...hоо 92 хурьган абтажа, хонин ...килограмм ноохон хайшалагдаа. ...ной хонишод продукци үйлэд...шэлүүлнэ. Эндэ дүрбэн ажахы ...ТХ, hуралсалай «Байгал» ажахы, ...хоз-техникум, «Заветы Ильича» ...ктиоээрээ зуутанай зэргэдэ га...агтайн районой Ленинэй нэрэм...мүн иимэ дүн түйлаа юм.

...онин бүриhөө 145 хурьга абажа, ...оо 5,1 килограмм ноохо хайшал...бүхэноо 23 килограмм шэгнүүр...ээнь амяарлаhан Социалис Ажа...Н. Б. Сундуевай бригада жэл ...публикын хонишодой мүрысөө...андаа. Мухар-Шэбэрэй, Ивалгын, ...гын болон бусад районуудай хо...н коллективүүд зуун эхэ хонин ...140 хурьга түлжүүлээ.

...түлжүүлхэ талаар Хоринын райо...вхозой комплексын хүдэлмэриин ... олондо үргэноор дэлгэрүүл...

...мнай хони үсхэбэрилгэдэ гэр ...нэ болон ажалай эмхидхэлэй бу...сад түрүү гуримууд улам эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлэгдэнэ.

Үнгэрhэн үбэлжэлгын дүнгүүдые, мүн ажахын шэнэ жэлэй зорилгонуудые зүбшэн хэлсэhэн бидэ, республикын хонишодой зүблөөндэ хабаадагшад иимэ социалис уялгануудые абанабди:

— хониной мяха үйлэдбэрилгэеэ 15 мянган тоннодо, шанартай ноохо абалгаяа сэбэр утаhанай гарасын хэмжээгээр 2650 тоннодо хүргэжэ, зуун эхэ хонин бүриhөө 90 хурьга түлжүүлжэ, бүхы hүрэгэйнгөө 97 процентhээ үсөөн бэшыень бүрин бүтэнөөр харууhалжа, хонин бүриhөө 3,4 килограмм ноохо хайшалхаhаа гадна үүсэлэгдэхээр тушаагдаха хонидоо туд бүриинь 38 килограммhаа бага бэшэ шэгнүүртэ хүргэхэбди;

— тэжээл бэлэдхэлгын урагшатай түгэсхэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, октябриин 1-дэ гэр байрануудаа, үйлэдбэриингөө байрануудые, зэр зэмсэгүүдээ үбэлжэлгэдэ түгэс бэлэн болгожо, бүхы тэжээлээ хонидтоо гансал шанаржуулан бүйлүүлжэ бэлдээд үгэхэбди;

— эхэ хонидые искусственна аргаар урэжүүлгэеэ шанартайгаар үнгэргэхэбди;

— гэр бүлын, арендын подрядай гуримые, мүн эсэсэй дүнгөөр салин түлбэри түлэлгые саашадань нарижуулан hайжаруулаад, энээнэй үндэhөөр хони үсхэбэрилгэhээ абтадаг продукциин өөрынь үнэ сэнгые доошолуулхабди.

Харааламдаhан зорилгонуудаа бэелүүлхэдэмнай тэжээлэй бата бэхи үндэhэ hуури хэрэгтэй. Тиимэhээ тэжээл бэлэдхэлгэеэ урагшатайгаар түгэсхэжэ, ургаса хуряалгаяа богони болзор соо үнгэргэхыень хүдөөгэй бүхы ажалшадые бидэ уряалнабди.

Манай hалбарида шэнэ амжалтануудые түйлахаар арга олгохо гээшэ республикымнай хони үсхэбэрилэгшэдэй нэрэ хүндын хэрэг мүн.

Абаhан ашаг олзоороо гаргашаяа харюулжа, өөрынгөө олоhон мүнгэ зөөрөөр өөhэдыгөө хангаха экономическа шэнэ гуримай нэбтэрүүлэгдээд байhан мүнөө үедэ Сэлэнгын районой Химнын совхозой хонишодой дилэнхи бригаданууд ажалаа подрядай гуримаар эмхидхэнхэй. Тус ажахын үнинэй хонишон А. М. Акуловай даадаг эхэ хонидой отарада ажаллагшад жэл бүхэндэ эрхим дүн түйлана. Гэр бүлын подрядаар ажалладаг энэ коллектив байгша ондо 100 эхэ хонин бүриhөө 101 хурьга абаhан, толгой бүхэнhөөнь 4 килограмм ноохо хайшалhан, мүн хурьган бүхэнөө 25 килограмм шэгнүүртэйгээр эхэhээнь илгажа тушаагаа юм. Эдэ үдэрнүүдтэ Анатолий Михайлович бригададаа даалгагдаhан сабшалангай ургаса хуряажа абана. Тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэридэнь хүбүүдынь туhаламжа үзүүлнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. Акулов хүбүүнтэйгээ.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

...ОНДО ХОНИ ҮСХЭБЭРИЛХЭ hАЛБАРИhАА АБТАДАГ ...УКЦИ ҮЙЛЭДБЭРИЛГЫЕ ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ ТАЛААР ...ЛИКЫН КОЛХОЗ, СОВХОЗУУДАЙ, МҮН ХОНИШОДОЙ БРИГАДАНУУДАЙ КОЛЛЕКТИВҮҮДЭЙ СОЦИАЛИС МҮРЫСӨӨНЭЙ ГУРИМУУД

...хони үсхэбэрилхэ ...продукци үйлэд...шэлүүлхэ талаар ...социалис мүры... дүнгүүдые түй...арhанда тоолог... ёрhоо дээшэ наhатай хонидой отарануудта ажаллагшад;

— эрхим дүнгүүдые түйлажа, туд бүриhөөнь 12 килограммhаа бага бэшэ ноохо абажа, hүрэгэйнгөө 99 процентhээ үсөөн бэшыень ондо оруулhан хусануудай отарануудта ажаллагшад.

Мүрысөөндэ эрхимлэгшэдые урмашуулха гуримууд:

Социалис мүрысөөнэй гуримуудые сүм дүүргэhэн ажахынуудта нэгэ нэгэдэхи, хоёр хоёрдохи, гурбан гурбадахи hуури олгогдохо. Эрхимлэгшэд республикын Госагропромой, АПК-гай хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой Хүндэлэлэй дипломуудаар шагнагдаха байна. Нэгэдэхи hуури эзэлhэн ажахыда «Волга», «Нива», «Москвич» түхэлэй нэгэ-нэгэ автомашина, хоёрдохи hуурида гарагшадта «Нива» маркын хоёр, «Москвич» түхэлэй нэгэ автомашина, гурбадахи hуури эзэлэгшэдтэ «Нива» түхэлэй нэгэ, «Москвич» түхэлэй хоёр автомобиль үгтэхэ юм. Хүнгэн автомобильнууд ажахын түрүүшүүлдэ ээлжээгүйгөөр худалдагдаха худалдаа наймаанай жасаhаа үгтэхэ байна. Эрхимлэhэн ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, зооветеринарна мэргэжэлтэд ажахынгаа материальна урмашуулгын жасаhаа hарынгаа салин хүлhэнэй зэргээр шагнагдаха байна.

Эрхим дүнгүүдые түйлажа, социалис мүрысөөнэй гуримуудые дүүргэhэн эхэ хонидой отарануудай коллективүүд республикын Госагропромой, АПК-гай хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой Хүндэлэлэй грамотануудаар, мүн Госагропромой мүнгэ зөөриhөө 200 түхэригэй сэнтэй үнэтэ бэлэгүүдээр урмашуулагдаха.

Социалис мүрысөөнэйнгөө гуримуудые сүм дүүргэhэн эхэ хонидой отарануудта ажаллагшад ажахынгаа мүнгэ зөөриhөө 100 түхэригэй үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдаха юм.

Социалис мүрысөөнэйнгөө гуримуудые бэелүүлжэ, эрхим дүнгүүдые түйлаhан түлгэнүүдэй (hахуургануудай), хоёрhоо дээшэ наhатай хонидой, мүн хусануудай отарануудай коллективүүд республикын Госагропромой Хүндэлэлэй грамотаар, мүн Госагропромой мүнгэ зөөриhөө 100 түхэригэй сэнтэй үнэтэ бэлэгүүдээр урмашуулагдаха.

Ажалдаа эрхим амжалта түйлаhан хони үсхэбэрилхэ hалбариин түрүүшүүлдэ АПК-гай хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзуудай обком Советскэ Союзай городуудаар аяншалгын түлөөhэгүй 50 путевко колхознигуудай хамтарhан жасын мүнгэ зөөриhөө үгтэхэ байна. ВЛКСМ-эй обком залуу хонишодые, hурагшадай үйлэдбэриин бригадануудай гэшүүдые урмашуулхаар социалис оронуудаар аяншалха 30 путевко колхоз, совхозуудай мүнгэ зөөриhөө үгтэхэ юм.

Социалис мүрысөөнэй дүнгүүд 1989 оной августын 1-нэй байдалаар согсологдохо.

ХОНИШОН НЭРЭДЭЭ ХҮРЭНЭЛ ДАА

Энэ хүн тухай оло дахин дуулаhаншье hаа, тиимэ гэхээр тэрэнээ дүтэ танихагүй байгааб. hаяхан нэгэ hонин ушар намда дайралдаба. Ивалгын РАПО-гой ахамад зоотехник В. А. Черниговскиин кабинет соо гэр бүлын подрядай гуримаар хүдэлдэг хонишод тухай хөөрэлдөөн боложо байба. Эгээл эндэ Константин Михайлович Григорьевой нэрэ дахинаа дуулаhан байнаб. Мүн тэрэнэй хүбүүн Валерий Константинович эсэгынгээ зүргөөр баhал хонишон болоод, гэр бүлын подрядай гуримаар ажаллана. Эдэ хонишод тухай хөөрэхэ гэhэн хүсэлэнтэй бэлэйб.

Константин Михайлович Григорьев ажахы болон район дотороо суута хонишодой нэгэн болоhоор үнинэй. Тэрэ хори гаран жэлэй хугасаа соо республикынгаа гол hалбари — хонин hүрэгые амжалтатайгаар эрхилэлсэжэ ябана. Аяар 1968 ондо залуу хонишон түрүүшынхиеэ зуутанай зэргэдэ гараhан байха юм. Тиихэдэ Константин Григорьев Сэлэнгын совхоздо хүдэлдэг hэн. Тиигээд хаанашье ажаллахадаа, ямаршье совхоздо хүдэлхэдөө, хододдоол түрүү зэргэдэ ябадаг, хурьга абаха, ноохо хайшалха, хурьгадайнгаа шэгнүүрые эхэhээнь hалгаахадаа хүндэ шэгнүүртэйгээр тэрэнээ тушааха түсэбүүдээ амжалтатайгаар дүүргэдэг бэлэй. Мүнөөшье дүүргэhээр гэхэдэ алдуугүй. Байгша оной үрэ дүнгүүдээрнь hонирхобол, тэрээгээрнь гайхажа гарахат. Ивалгын суута хонишон мүнөө жэлдэ отарынгаа 470 эхэ хонинhоо 502 хурьга абаха социалис уялгатай hаа, 662 түл гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлжэ, район дотороо дэлгэрhэн социалис мүрысөөндэ дахинаа түрүүлжэ гараба. Тэрэ ганса түл абаха түсэбөө дүүргээ бэшэ, мүн ноохо хайшалха даабарияа үлүүлhэн байха юм. Тусхайлбал, хонин бүхэнhөө дунда зэргээр 5,3 килограмм ноохон абтаха байбал, 5,88 килограммда хүргөө. Хурьган бүхэнэйнгөө шэгнүүр эхэhээнь hалгаахадаа 25,8 килограммда хүргэhэн габьяатай. Иимэ амжалта түйлаhанайнгаа түлөө тус бригадын гэшүүдтэ 1988 оной дүнгөөр районой чемпион гэhэн нэрэ зэргэ олгогдоо, транзистор, 100 түхэриг мүнгэн шан барюулагдаа.

Энэ амжалта хаанаhаа эхи үндэhэтэйб гэхэдэ, гэр бүлын подрядай гуримаар ажаллахадаа, хонишод эсэсэй үрэ дүнгүүдэй түлөө оролдоно бшуу. Үнэхөөрөөшье, тус бригадын гэшүүд отарынгаа бүхы ажалые өөhэдынгөө хүсөөр бэелүүлнэ. Ахалагша хонишон өөрөө эхэ хонидоо искусственна аргаар урэжүүлдэг, хусануудhаа үрыень өөhэдөө абадаг байха юм. Тэрэнэй hамган Зинаида Ивановна хурьгадые абаха хэрэгтэ бүхы бии дүй дүршэлөө хэрэглэнэ. Григорьевтоной басаган Фаина гэртэхиндээ хамhалсадаг юм.

Эдэнэртэ 25 гектар сабшалан даалгагдажа үгтэнхэй. Теэд эндэ хүдэлгэгдэхэ нэгэшье техникэ үгы юм. Энээндэ ахалагша хонишон гомдолтой байгаа hэн. Тэдэнэр хайшан гээд үбhэ тэжээлээ бэлэдхэнэб гэбэл, Владимир хүбүүндэнь Т-25 түхэлэй хуушан трактор даалгагданхай юм. Иигэжэ Константин Михайлович хүбүүнтэнээрээ суг үбhэ тэжээлээ бэлэдхэдэг гуримтай.

Нэгэ, хэдэн үгөөр хонишоноор хүдэлдэг хүбүүн тухайнь уншагшадтаа хөөрэе. Валерий Константинович байгша ондо түрүүшынхеэ түрэхэ эмэ зуhаг хонидые даажа абаhаар. Түрүүшынгээ жэлдэ зуутанай тоодо орохоб гэhэн зорилго урдаа табиhан байгаа. Мүнөө болоходо, тэрэниие зориhондоо хүрөө, hарбайhанаа абаа гэхэдэ алдуу болохогүй. Энэ залуу хонишон гэр бүлын подрядта ороhон байна. Тэрэнэй 517 толгой зуhаг хонин даалгагдажа үгтөө. Мүнөөдэрэй байдалаар Владимир зуун эхэ хонин бүхэнhөө 139 хурьга абаhан, хонин бүхэнhөө 6,1 килограмм ноохо хайшалhан, хурьганайнгаа шэгнүүр эхэhээнь hалгаахадаа, 20,2 килограммда хүргэhэн габьяатай. Эдэнэртэ мүнөө тэжээл бэлэдхэлгэдэ Буряадай хүдөө ажахын институтда заочноор hурадаг Владимир, автомашинын жолоошон Александр дүүнэрынь хамhалсана.

Иимэ ажалша бэрхэ хонишодтой танилсаhан байнаб. Ябаха дээрээ К. М. Григорьевто хэдэн асуудалтайгаар хандахадаа, ерэхэ жэлдэ хэды толгой хурьга абаха, хэды шэнэн ноохо хайшалха байhаарнь hонирхоо hэмби.

— 1989 оной хараа түсэбнай айхабтар ехэ юм. Манай гэр бүлын бригада зуун эхэ хонин бүриhөө 130 хурьга түлжүүлхэ, хонин бүхэнhөө дунда зэргээр 5,88 килограмм ноохо хайшалха социалис уялга абанхай. Энэ мүнөөдэр боложо үнгэрhэн республикын хонишодой зүблөөн дээрэ бидэнэрэй урда ехэ зорилгонуудай табигдаhаниинь мэдээжэ. hүүлэй үедэ энэ гол hалбарида анхарал hуладанхай. Юрэдөөл, хонин hүрэгые хүгжөөхэ гэбэл, энэ шухала хэрэгтэ хүн бүхэн хабаадаха ёhотой,— гэжэ Константин Михайлович мэдүүлээ hэн.

Зүб лэ даа. Үнэхөөрөөшье, хонишон нэрэдээ ёhотоор хүрэhэн К. Григорьевой хэлэhэндээ хүрэхэнь лабтай.

В. ДАМБАЕВ.
Ивалгын район.

ЖЭЛЭЙ ТООСООГООР

...Хэжэнгын райкомой ...советэй гүйсэдком, ...хүдэлмэрилэгшэдэй ... райкомой бюро ...онин ажалай хүдэл...эй дунда 1987—...ата дэлгэрhэн социа...өөнэй дүнгүүдые ха...ба. Загаhатын сов...ректор Д. Б. Бато...партком секретарь ...омбоев, профкомой түрүүлэгшэ О. Ш. Сынденова) 1-дэхи hуури олгожо, КПСС-эй райкомой, райсоведэй гүйсэдкомой дамжуулгын Улаан туг барюулба. РАПО-гой зүгhөө совхоз «Москвич-2715» түхэлэй автомашинаар шагнагдаа.

Тус ажахы 100 эхэ хонин бүриhөө 89 хурьга абаа, ноохо хайшалха түсэбынь 101,2 процент дүүргэгдээ. Бүхы хонидойнгоо 95,7 процентые бүтэн бүриноор ондо оруулhан, нэгэ хонин бүриhөө 3,85 килограмм ноохо хайшалhан байна.

Хоёрдохи hуурида «Первомайский» совхоз хүртэжэ, КПСС-эй райкомой болон райсоведэй гүйсэдкомой дипломоор, РАПО-гой зүгhөө «ГАЗ-52» маркын автомашинаар шагнагдаба.

Тиихэдэ районой ажахынуудай отделенинүүдэй, эхэ, түрүүшынхеэ хурьгалhан хонидой, түлгэ, зуhаг ба эрье хонидой, хусануудай отарануудай хонишодой дунда чемпионууд тус тустань элирүүлэгдэжэ, 1988 оной районой чемпионой улаан лентэ зүүлгэгдээд, партиин райкомой, райсоведэй гүйсэдкомой Хүндэлэлэй грамотанууд, дипломууд, РАПО-гой зүгhөө урмашуулгын шангуд барюулагдаhан байна.

В. ТОКТОХОЕВА,
манай корр.

РЕСПУБЛИКЫН ХОНИШОДОЙ ЗУБЛӨӨНЭЙ МАТЕРИАЛНУУД ХОЁРДОХИ, ГУРБАДАХИ НЮУРНУУДТА ҮГТЭБЭ.

Республикымнай ажалай үдэр

ТҮСЭБhӨӨ ГАДУУР

Селенгинскын целлюлозо-картоной комбинадай картон үйлэдбэрилэн гаргадаг фабрикын коллектив байгша оной эхинhээ бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлжэ, түсэбтэ даабарияа урагшатайгаар дүүргэнэ.

Фабрикын түйлаhан амжалтада бүхы халаануудай коллективүүд горитой хубита оруулаа. Александр Олегович Нефедовой хүтэлбэрилдэг халаанай гэшүүд үндэр дүнгүүдые түйлажа, фабрика дотор дэлгэрhэн социалис мүрысөөндэ шалгаржа гараа. Тус халаанай коллектив түсэбэй ёhоор 8705 тонно картон үйлэдбэрилэн гаргаха ёhотой аад, үнэн дээрээ 9585 тоннодо хүргэhэн байха юм. Мүн эрхим шанартай картон гаргаха даабарияа холо үлүүлэн дүүргээ. Картон үйлэдбэрилдэг түхеэрэлгын машинистнүүд П. Медведев, К. Сорокин, хэб дарагша А. Добрынина, М. Гаськов, В. Макаренко болон бусад хүдэлмэришэд халаан бүриин даабариие амжалтатайгаар дүүргэнэ.

М. СУТУРИН.

ЕХЭ АШАА ЗӨӨНЭ

Арбан хоёрдохи табан жэлэй гурбадахи жэлэй эхинhээ Захааминай автотранспортна нэгэдэлэй коллектив арадай ажахын ашаа зөөхэ зорилгоёо урагшатайгаар дүүргэнэ. Ажахын тоосооной гурим үйлэдбэридэ зүбөөр нэбтэрүүлhэнэй ашаар жолоошод эсэсэй үндэр дүнгүүдые түйлаха, түлишэ-тоhодолгын материалнуудые ехээр алмаха гэжэ оролдодог болоо. Байгша оной эхинhээ түсэбэй ёhоор 120 мянган тонно арадай ажахын ашаа зөөхэ ёhотой аад, үнэн дээрээ 153 мянган тоннодо хүргэhэн байха юм.

Нэгэдэлэй коллектив байгша табан жэлэй гурбан жэлэй түсэб автомобильна транспортын хүдэлмэрилэгшэдэй үдэр болотор дүүргэхэ зорилго табяа hэн. Энэ зорилгоёо сүм бэелүүлхэ дүүрэн арга боломжотой. Юуб гэхэдэ, тэдэнэр хараалагдаhан графигаа гурбан hараар ахижа ябана бшуу. Автобусой жолоошод мүн лэ hайнаар хүдэлнэ. Хүн зониие олоор зөөжэ, олзо оршо абаха түсэбhөө гадуур 32,6 мянган түхэригэй олзо предприятиин кассада оруулаа. В. П. Федосеевэй, А. П. Первухинай хүтэлбэрилдэг автобусой жолоошодой бригаданууд эндэ ехэ хубитаяа оруулhан байна. Тэдэнэр түсэбhөө гадуур 5 мянган түхэригэй ашаг олзо абаа. Нэгэдэл дотор дэлгэрhэн социалис мүрысөөндэ ашаанай автомашинын жолоошод А. М. Сычев, В. П. Синельников, автобусой жолоошод А. П. Рябухин, И. Д. Мельников, слесарьнууд И. Х. Мухтаров, А. П. Гришин гэгшэд түрүүлнэ.

Н. ШАГДУРОВА.

ОЛОНОЙ ДУНДАhАА ШАЛГАРНА

Барилга-хабсаралгын 597-дохи поездын хүдэлмэришэд Хойто-Муяын хадануудай дундуур 56 километр түмэр харгы, разъезднүүдые барижа, электрижүүлхэ түсэбтэй юм. Энэ ажалаа ерэхэ жэлдэ сүм дүүргэжэ, саг үргэлжын ашаглалгада тушааха даабаритай. Энэ хүнгэн бэшэ зорилгоёо бодото дээрэнь бэелүүлжэ байна.

— Бидэ гол хүсэёо энэ шухала барилга дээрэ табяад байнабди. Хүдэлмэришэднай шадаха зэргээрээ оролдоно. Манай үнинэй барилгашан А. П. Мельниковэй бригадын коллектив илангаяа шалгарна. Энэ бригадын гэшүүд даабарияа ходоодоо 125—130 процент дүүргэжэ, бүхы ажалаа эрхим шанартайгаар хэнэ. Манай бэшэшье бригаданууудай хүдэлмэришэд арга боломжонуудаа дүүрэнээр хэрэглэжэ, хамтын хэрэгтэ хубитаяа оруулалсана, БАМ-ай объектнүүд саг болзортоо ашаглалгада тушаагдана,— гэжэ барилга-хабсаралгын 597-дохи поездын начальник Б. З. Заволынич хэлэнэ.

Тус поездын хүдэлмэришэд эгээл харюусалгатай участок дээрэ ажаллажа байhанаа ойлгоно. Тиимэhээ хаба шадалаа хамтын хэрэгтэ зорюулна. Бултанай оролдоhоной ашаар лэ байгша оной долоо hарын даабариhаа гадуур 5 миллион түхэригэй барилга-хабсаралгын хүдэлмэри хэжэ, Буряадай участогай хүдэлмэришэдэй дундаhаа шалгаржа ябана. Августын даабари мүн лэ холо урид дүүргээ.

К. ЖАМЬЯНОВ.

ЭРДЭМ МЭДЭСЭЕЭ ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭНЬ

Үйлэдбэриин автотранспортна 1-дэхи нэгэдэлэй коллектив ажахын хүсэд тоосооной, өөhэдөө өөhэдыгөө мүнгэ зөөрөөр хангаха гуримаар хүдэлжэ эхилхэнь. Түрүү гуримда орохо үедэ элдэб бэрхэшээлнүүд үзэгдэнэ. Нэн түрүүн жолоошодой, заhабарилгын хүдэлмэришэдэй эрдэм мэдэсые дээшэлүүлхэ хэрэгтэй болоо hэн. Тиимэhээ предприятида экономическа hуралсалай hургуули нээгдэжэ, хүдэлмэреэ ябуулжа эхилбэ. Мүн экономическа 5 кружок бии болгогдохоор хараалагдана.

Предприятиин түсэблэлгын таhагай хүдэлмэрилэгшэд, уригдаhан мэргэжэлтэд хэшээлнүүдые үнгэргэхэ юм. Тиигэжэ жолоошод, хүдэлмэришэд олоhон эрдэм мэдэсээ бодото ажалдаа хэрэглэхэ юм. Эдэ бүгэдын ашаар тэдэнэр ажахы эрхилэлгын шэнэ эрхэ байдалда урданайхиhаа hайнаар, олзо оршотойгоор хүдэлхэ байhандаа этигэнэ.

Т. ПНЕВА.

Айхабтар ехэ хэмжээгээр эдилгэ абаhанайнгаа, өөhэдынгөө аша туhада албан тушаалаа хэрэглэhэнэйнгээ түлөө гэмнэгдэhэн Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын урдын харюусалгатай хүдэлмэрилэгшэд тушаа уголовно хэрэгые хаража үзэлгэеэ СССР-эй Верховно Сүүдэй сэрэгэй коллеги августын 5-да эхилбэ.

СССР-эй ВЕРХОВНО СҮҮДТЭ

СССР-эй Верховно Сүүдэй гэшүүн, сэрэгэй коллегиин түрүүлэгшын орлогшо, юстициин генерал-майор М. А. Маров Москвагай Воровскиин нэрэмжэтэ үйлсэдэхи СССР-эй Верховно Сүүдэй байшан соо үнгэргэгдэжэ байhан сүүдэй заседаниие хүтэлнэ. СССР-эй Верховно Сүүдэй арадай заседательнууд генералнууд В. З. Жовагин, В. С. Снзов сүүдэй бүридэлдэ ороно. СССР-эй Генеральна прокуророй туhалагша, юстициин ахалагша советник А. В. Сбоев гүрэнэй гэмнэлгые дэмжэнэ.

П. Б. Бегельман, Д. Д. Джамалов, Т. Х. Кахраманов, Я. Махамаджанов, Х. Норбутаев, М. С. Норов, С. З. Сабиров, Ю. М. Чурбанов, Х. Х. Яхъяев гэгшэд сүүдлүүлэгшэдэй hандали дээрэ hууна.

Москва хотын адвокадуудай коллегиин тэдэнэй уриhан адвокадууд гэмнэгшэдые хамгаална.

Шухала хэрэгтэй болоо hаань, сүүдлүүлэгшэд оршуулагшадые абажа шадаха.

Сүүдэй заседани нээмэл аргаар үнгэргэгдэнэ. Эрхэтэд, ниитын түлөөлэгшэд, совет болон гадаадын корреспондентнүүд зал соо hууна.

Гэмнэлгын хэрэгүүдые соносхон уншалга эхилбэ. Энэнь хэдэн үдэр соо үргэлжэлхэ юм.

В. ИТКИН,
ТАСС-ай тусхай корр.

ХОНИН АЖАЛ ХҮГЖӨӨЛГЫЕ—ХУБИЛГАН

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо, республи... Гүрэнэй агропромой комитедэй түрүүлэгшэ А. И. ПЛОТНИКОВОЙ хэһэн элидхэл...

Һаяхан, байгша оной сентябриин 2-то, Улаан-Үдэдэ республикын хонин ажалай хүдэлмэрилэгшэдэй зүблөөн болоо гэжэ мэдээсэгдээ һэн. Мүнөө тэрэ зүблөөнһөө материалнууд доро толилогдобо.

Буряад оронноймнай хүдөөгэй ажалшад, тэрэ тоодо хонишод Эдеэ хоолой программые, Бүхэсоюзна XIX партийна конференциин, КПСС-эй ЦК-гай июлиин Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэ бүхы хүсэеэ зорюулан, эршэмтэйгээр хүдэлжэ байна. Тиимэһээ манай эндэ хэр үгһөө хойшо эрхилэгдэдэг хонин ажалые саашадань хүгжөөхэ хэрэгэй алишье талаараа тон ехэ удха шанартай байһаниие хараада абажа, партиин Обком, республикын Министрнүүдэй Совет ниимэ халуун хүдэлмэриин хаһын ябажа байбашье һаань, энэ зүблөөе зэрлахэ гэжэ шиидэһэн байна гэжэ элидхэлшэ А. И. Плотников үгынгөө эхиндэ тэмдэглэбэ.

Республикын колхоз, совхозуудта үйлэдбэриие экономическа онол аргаар эрхилхэ, өөһэдыгөө мүнгэн зөөреэр хангаха, гаргашаяа хариюулжа хүдэлхэ талаар бэелүүлэгдэжэ байһан зарим тэды хүдэлмэриин ашаар мяха, һү, үндэгэ, ороохо таряа, овощ, хартаабха гүрэндэ худалдаха түсэбтэ табан жэлэй түрүүшын хоёр жэлэй даабаринууд үлүүлэгдэн дүүргэгдээ. Хониной нооһо худалдаха түсэб лэ 98,5 процентдэ хүргэгдөө. Энэ жэлдэшье мал ажалда муу бэшэ үрэ дүнгүүд түйлэгдэжэ байна. Үнгэрһэн жэлэй энэ үеынхитэй сасуулхада мяха худалдалга—16,1, һү үйлэдбэрилгэ — 6,7, үндэгэ—17,3, нооһо—2,6 процентээр ехэ болоо. Эдэ бүгэдын ашаар байгша ондо мал ажалай бүхы продуктнуудые гүрэндэ худалдаха түсэбүүдые дүүргэхэ, мүн һурагүй ехээр үлүүлхэ арга боломжо бии гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Теэд энэ талаар харахада, хонин ажалнай хэр хүгжөөгдэнэ гэшэб? Бүхы дээрээ һүүлэй 3 жэлдэ энэ һалбарида зарим тэды урагшаа алхам хэгдээ. 1985 онойхитой жэшэхэдэ, нооһо үйлэдбэрилгэ 533 тонноор ехэ болоо гэхэ гү, али хонин бүхэнһөө 2,8 килограмм хайшалагдадаг һаа, мүнөө тэрэнь 3,3 килограммда хүргэгдөө. Байгша ондо зуун эхэ хонин бүриһөө 77 хурьган түлжүүлэгдээ гэхэ гү, али гурбан жэлэй саада тээхидэ орходоо 12 хурьган олоор абтаа. Хэрбээ нёдондо 264 бригада зуун эхэ хонин бүриһөө 100-һаа дээшэ хурьга түлжүүлһэн һаань, энэ жэлдэ 334 бригада тиимэ үрэ дүн туйлаа. Зэдын райондо — 103, Мухар-Шэбэрэй—44, Хориин—33, Сэлэнгын, Ивалгын районуудта—25 бригада зуутан болоһон байна.

Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой суута хонишон Социалис Ажалай Герой Д-Н. Б. Сундуев хонишодой дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ хэдэн жэлэй туршада эрхимлэжэ ябана. Энэ жэлдэшье тэрэнэй бригадынхид 576 эхэ хонидһоо 836 хурьга абажа, зуун эхэ хонин бүриһөө 145 хурьга томо болгоо, хонин бүриһөө 5,1 килограмм нооһо хайшалаа.

Ивалгын ОПХ-гай түрүү хонишон К. М. Григорьевой отарада зуун эхэ хонин бүриһөө 141 хурьган түлжүүлэгдэжэ, хонин бүхэнһөө 5,81 килограмм нооһон абтаа, хурьган бүхэнэй 25,8 килограмм шэгнүүртэйгээр эхэһээ һалгаагдаа. Зэдын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ахалагша хонишон Р-Д. Ц. Цыренов зуун эхэ хонин бүриһөө 125 хурьга түлжүүлээ. Суута хонишод, Социалис Ажалай Геройнууд Г. Л. Рабдаев (Борьёогой совхоз), Ө. Э. Сангадиева (Баргажанай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз), мүн ахалагша хонишод Ф. И. Васильев (Тарбагатайн районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз), Г. М. Бимбаев (Үдын совхоз), М. М. Шалуёв (Загаһатын совхоз) болон бусад олохон түрүүшүүл эрхим үрэ дүнгүүдые түйлаа.

Гэхэтэй хамта хүдөө ажахымнай энэ шухала һалбари үшөөл гээгдэлһээ гараадүй. Бүри 1985 оной декабрьда РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй президиумэй заседани дээрэ манай республикада хонин ажалай ямараар эрхилэгдэжэ байһан тухай асуудал харагдажа, эндэ ехэхэн дутагдалнуудай бии байһан тухай заагдаһан байгаа. Удаань 1986 ондо апрельдэ КПСС-эй обкомой бюро, БурАССР-эй Министрнүүдэй Совет тусхай тогтоол абажа, хонин ажалые түргэнөөр хүгжөөхын тула илангаяа үбһэ тэжээлээр хангалгые һайжаруулха, материальна үндэһэ һууриинь бэхижүүлхэ, хонидһоо мяха, нооһо ехээр абадаг болохо, эхэ хонидые олон болгожо, түл түрэсыень һайнаар түлжүүлхэ, хонин ажалда хүдэлхэ хүнүүдые зүбөөр шэлэжэ табиха, түбхинүүлхэ тушаа тодорхой хэмжээнүүдые хараалаа һэн.

Мүнөө үедэ хонин һүрэгэй тоо тогтонижоруулагдажа, бүхыдөө 1,5 миллиондо хүргэгдөө. Тэрэшэлэн энэ һалбарида зарим тэды үрэ дүнгүүдэй түйлэгдабашье, бүхы дээрээ хонин ажал эрхилэгдэдэмнай үшөөл ехэхэн дутагдалнууд бии байһаар. Энэ һалбариие илангаяа эршэмтэй хүгжэлтын замда гаргаха талаар хараалагдаһан олон асуудалнууд шиидхэгдэнэгүй. Ажалай эмхидхэл үшөөл хуушанай, гээгдэнги гуримтай байһан зандаа гэжэ элидхэлшэ хэлэнэ.

Тэрээнһээл боложо, республика соо хониной нооһо үйлэдбэрилхэ һүүлэй гурбан жэлэй түсэб оройдоол 96 процент дүүргэгдээд байна. Энэ талаар Хурамхаанай, Сэлэнгын, Баргажанай, Захааминай, Зэдын районууд бүришье ехэ гээгдэлтэй. Байгша ондо бүхы 130 ажахын 41-ниинь нооһо абаха түсэбөө дүүргээгүй.

Үйлэдбэрилэгдэһэн нооһоной центнер бүхэнэй өөрынь үнэ сэн хэтэрхы ехэ байбашье, энэнь улам ехэ боложо байна. Хэрбээ 1984 ондо колхозуудта нооһоной центнер бүхэнэй өөрынь үнэ сэн 825 түхэригтэ, совхозуудта — 709 түхэригтэ байгаа һаа, нёдондо тэрэнь тус тустаа 892, 1115 түхэригтэ хүрөө. Яруунын, Түнхэнэй, Хурамхаанай районуудта нооһоной өөрынь үнэ сэн илангаяа ехээр дээшэлээ.

Нёдондо 7 колхоздо, 9 совхоздо хонин ажалынь гарзатай гараа. Бүхы дээрээ энэ һалбариһаа сэбэр ашаг олзын абтабашье, гол түлэб гарзатай, олзо багатай ажахынуудта нэмэлтэ түлбэриин үгтэһэн һэнэй ашаар лэ энэ һалбари олзотой гараа ха юм.

шэ. Ажахынуудта байһан бүхы хонин һүрэгэй толгой бүхэндэ абажа үзэхэдэ, арбан нэгэдэхи табан жэлдэ дунда зэргээр жэлдээ оройдоол 8,8 килограмм мяхан үйлэдбэрилэгдэдэг байһан һаа, һүүлэй хоёр жэлдэ тэрэнь 11 килограммда хүрөө. Энэ тон бага. Хурамхаанай, Хяагтын, Хэжэнгын, Сэлэнгын районуудай ажахынуудта тэрэнь 8—9 килограммһаа дээшэ гаранагүй. Харин Ивалгын районой, мүн бусадшье районуудай түрүү ажахынууд хонин бүхэнһөө 15—17 килограмм мяха абана ха юм.

Ажахынуудай һүрэг соо эхэ хонидой тоогой үсөөн, зуун эхэ хонин бүриһөө хурьгадай баһал үсөөнөөр абтадаг, тэдэнэйнь ахир бага шэгнүүртэйгээр эхэнүүдһээ һалгаагдадаг дээрэһээ иимэ байдал тохёолдоно. Эхэ хонин бүхэнһөө хурьга түлжүүлжэ, тэдэниие һайн харууһа, тэжээл дээрэ байлгаад, түргэнөөр томо болгоол һаа, ехэ мяхан, нооһон абтаха байна бшуу.

Иигээд ерэхэдээ, һүрэг соо эхэ хонид олон байбал, тэдэнһээ түл олоор абтабал, продукци ехэ үйлэдбэрилэгдэхэ, худалдагдаха болоно. Эрэ түлгэ, эрьенүүдые мяханда тушаагаад, орондонь түл үгэхэ эмэ түлгэ, зуһагуудые олоор байлгажа, эхэ хонидой тоо толгойе олон болгохо арга бии. Саашадаа энэ зорилгые зүбөөр бэелүүлжэ шадаа һаа, бүхы һүрэгүүд соо эхэ хонидой тоое 55 процентдэ хүргэхэ, үшөөшье дээшэнь болгохо аргатай байнабди. Ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд энээниие дары шиидхэжэ эхилхэ ёһотой.

Эрэ хурьгадые түргэнөөр түлжүүлжэ, шахажа, эхэһээ гараһан жэлдэнь мяханда тушааха зорилго мүүса бэелүүлэгдэнэ. Энэ жэлдэ үбһэ тэжээлэй элбэгтэ, бэлшээриин һайнда хурьган бүхэниие 28 килограммһаа бага бэшэ шэгнүүртэй болгожо, мяханда тушааха арга боломжо хаа хаанагүй бии. Мүнөө ажахынуудта 63 мянган хурьгад шахалганда табигданхай. Теэд ажалайнь эмхидхэлэй, технологиин хүсэд сахигдадаггүй дээрэһээ хурьгадай шэгнүүр өөдэтэй нэмээгдэнэгүй. Энэ талаар Ивалгын районой «Заветы Ильича», Мухар-Шэбэрэй районой «Искра», Түнхэнэй районой «Сибиряк» колхозууд һайн дүй дүршэлтэй.

Һүүлэй жэлнүүдтэ һургуулиин һурагшад ажалай болон амаралтын лагерьнуудта байгаад, хурьгадые шахан таргалуулха хүдэлмэридэ хабаадалсана. Байгша ондо зунай амаралтын үедэ һурагшадай үйлэдбэриин 234 бригадада 30 мянган үхибүүд хүдэлөө. Тэдэнэй тоодо ахалагша классуудай 3626 һурагшад 181 коллективүүдтэ оролсожо, 155 мянган хурьга, хонидые харууһалаа. Хориин районой Үдын совхоздо (директорынь Ц. Ж. Ширапдоржиев) һурагшадай ажалай болон амаралтын 3 һайн лагерь эмхидхэгдэнхэй. Һурагшад тэндэ байгаад, хурьгадые харууһалжа, адуулжа, тус бүриинь шэгнүүрые сүүдхэдэ 100—160 грамм хүрэтэр нэмэгдэг, бүхы һүрэгөө гарза хоролтогүйгөөр харууһалдаг байна. Һүүлэй 7 жэлдэ һурагшадай эндэхи бригаданууд ажахыдаа 65 мянга үлүүтэй түхэригэй ашаг олзо оруулаа.

Иимэ жэшээнүүд. Загарайн, Зэдын, Түнхэнэй, Бэшүүрэй районуудта бага зэргэ бии. Гэбэшье Сэлэнгын, Тарбагатайн, Хэжэнгын районуудай һургуулинуудай базова ажахынуудта тиимэ лагерьнууд эмхидхэгдэбэшье, ажалай эрхэ байдал муу, һайн түхеэрэлгэгүй байха юм.

Үнэндөө, энэмнай гансашье Мяханай комбинадта тушаагдаха хонид, хурьгадые тарган, шэгнүүр ехэтэй болгохо арга бэшэ, мүн ерээдүйн хонишодые бэлдэхэ ажалай һургули бшуу.

Шэгнүүр багатай, туранхай хонид мяханда тушаагдажа, гүрэндэ, ажахынуудташье хохидолтой байна. Үнгэрһэн 2 жэлдэ республика соо гүрэндэ тушаагдаһан хонин бүхэнэй шэгнүүр 35 килограммһаа дээшэ гаранагүй, тэдэнь ехэнхидээ туранхай байна. Хурамхаанай, Зэдын, Хэжэнгын, Баргажанай, Загарайн, Сэлэнгын районууд жэл бүри шэгнүүр багатай, туранхай хонидые олоор тушаана. Байгша ондошье Бэшүүрэй, Сэлэнгын, Тарбагатайн районуудай ажахынууд тус тустаа оройдоол 25—28 килограмм шэгнүүртэй хонидые Мяханай комбинадта ябуулна.

Иимэ ээн буса ябадалда эсэс табиха саг ерээ. Уридшалан шахан, бэлшээн таргалуулангүйгөөр, жэжэ, туранхай хонидые мяханда тушааха ушарые оттолон хорихо хэрэгтэй. Шэгнүүр багатай хонидые тушааһанһаа боложо, ажахынууд жэл бүри 1,5—2 мянган тонно мяха дутуу үгэнэ, тэрээнһээ түсэбэй дүүргэлтэдэ жэл бүри бэрхэшээл ушарна.

Ажахы бүхэндэ сентябрь, октябрьда тушаагдаха хонидые амяарлажа, һайн эдинсэтэй бэлшээридэ адуулха, талха таряа, ногоон тэжээл эдюулээд, шэгнүүрыень түргэнөөр нэмээлгэжэ, тус бүриинь 40 килограммһаа доошо бэшэ шэгнүүртэйгээр мяханда тушааха шухала гэжэ нүхэр Плотников хэлэнэ.

Элдэб шалтагаанһаа хонид, хурьгадай гарзалха ушарай үшөөл хэтэрхы ехэ байһан тухай тэрэ тоггоо. Арбан нэгэдэхи түсэбтэ табан жэлэйхидэ орходоо хонидой гарзалалга зарим тэды хороогдоошье һаа, һүүлэй хоёр жэлдэ бүхы һүрэгэй 9,8 процентнь гарзалуулагдаа. Энээнһээ боложо, һалбарида түйлай ехэ гарза хохидол ушаруулагдана. Хяагтын район нёдондо 24,5 мянган хонидые мяханда тушаагаа. Харин энээнэй хажуугаар 25,1 мянган хонидоо гарзалуулаа. Сэлэнгын районд ошье тиимэрхүү байдал үзэгдэнэ. Эндэ бүхыдөө абтаһан хурьгадайнь 10 процентнь гарзалаа.

Харууһа, тэжээлэй хангалтагүй муугаар эмхидхэгдэһэнһээ, олохон ушарта хэрэюсалгагүй, дайралдаһан лэ хүнүүдтэ отарануудай даалгагдадаг дээрэһээл хонид, хурьгад олоор гарзалуулагдана. Үбһэ тэжээлээр дутамаггүй байгаад, зарим газарта хонидой гарзалха ушаршье үзэгдэнэ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ хурьгадые абадаг хашаанууд соо үргэгдэһэн шалатай таһалгануудай, дулаан агаар газаашань табихагүй түхеэрэлгэнүүдэй тодхогдоһоной ашаар нэрай хурьгадай үбшэлхэ, гарзалха ушар зарим тэды үсөөрөө.

Зүблөөнэй зал соо.

В. ГАРМАЕВАЙ фото.

ХОНИНОЙ МЯХА, НООҺО ЕХЭЭР АБАХА ЯМАР АРГА БИИБ?

Республика соо бүхыдөө абтадаг мяханай 20 шахуу процентнь лэ хониной мяхан болоно. Хэрбээ тус һалбариие түргэнөөр хүгжөөжэ, илангаяа томо, тарган хонидые мяханда тушаадаг болоогүй һаа, энэ талаар эдеэ хоолой программа амжалтатайгаар бэелүүлхэнь бэрхэтэй гэжэ эндэһээ харагдана. Колхоз, совхозуудта хониной мяха үйлэдбэрилхэ хэрэг ехэл түлюүр, хуушанай аргаар эрхилэгдэнэ гээ-

ЭРХИМ ШАНАРТАЙ ЭЛБЭГ ТЭЖЭЭЛЭЭР ХАНГАХА

Хэды тиигэбшье ноoһоной багаар хайшалагдадаг, шэгнүүр багатай хонид, хурьгадай мяханда тушаагдадаг, тэдэнэй үшөөл олоороо гарзалдаг ушар үбһэ тэжээлэй дуталдадагһаа, тэрэнэйнь шанарай муугһаа болоно.

Нёдондо республика соо хонин бүхэндэ оройдоол 2,7 центнер тэжээлэй единицэ болохо үбһэ хоол үгтэһэн байна. Энэнь нормоһоо 30—40 процентээр бага болоно. Баргажанай, Хурамхаанай, Яруунын районуудта энээнһээ бүришье бага тэжээл хонидто хүртэнэ. Тэжээл бэлэдхэхэ, хадагалха технологиин сахигдадаггүй дээрэһээ үбһэ, сенаж гэхэ мэтэ тэжээлэй шанар муу байһаар. Үнгэрһэн жэлэй дүн дээрэһээ харахада, бүхыдөө абтаһан үбһэнэй 46 процентнь—нэгэдэхи, 28 процентнь — хоёрдохи, 17 процентнь — гурбадахи, аяар 9 процентнь ямаршье класста хүрэхэгүй байгаа. Баргажанай районд о сенажай 33 процент муу шанартай, Яруунын, Бэшүүрэй болон бусад районуудта үбһэнэйнь 25—40 процент шанараараа ямаршье эрилтэдэ хүрэхэгүй байгаа гэжэ элирүүлэгдээ. Иимэ үбһэ тэжээл эдижэ байһан мал яагаад ашаг шэмээ дээшэлүүлхэб даа? Мэдээжэ.

Хонин бүхэндэ 3,8—4 центнер тэжээлэй единицэһээ бага бэшэ тэжээл, тэрэ тоодо үбэлжэлгын үедэ 1-1 центнерһээ бага бэшэ үбһэ, зеленко, ороохото-сенаж, 60—70 килограмм талха таряанай зүйл нөөсэлхэ гэжэ колхоз, совхозуудта даалгагданхай. Энэнь үшөөл хүсэндөө хүргэгдэнэгүй. Отара бүхэндэ зеленко гү, али ондоошье ногоон тэжээл тариха газар таһалжа үгөөгүй һаа, хонин һүрэгэй ашаг шэмые дээшэлүүлхэнь бэрхэтэй гэжэ бултанда мэдээжэ. Теэд бүхыдэнь 68,8 мянган гектар газар энээндэ таһалжа үгэхэ даабариин хүргэгдэбэшье, ажахынууд оройдоол 27,5 мянган гектар газар таһалжа үгөөд, һанаагаа амаршоо. Түнхэнэй, Бэшүүрэй, Хориин, Загарайн, Мухар-Шэбэрэй районуудта энэ хэрэг ёһоор тоогдоногүй.

Шанартай, шэмэтэй тэжээл, илангаяа халта эдэшэнтэнэн ороохото-сенаж хонидто дарадаг, буйлуулагдаһан тэжээл эдюулдэг болоһоной ашаар Ивалгын, Мухар-Шэбэрэй районуудай зарим ажахынууд һүүлэй жэлнүүдтэ зуун эхэ хонин бүриһөө 92—99 хурьга түлжүүлнэ, хонин бүхэнһөө 4,0—4,5 килограмм ноoһо хайшална. Хурьган бүхэниие 25—30 килограмм шэгнүүртэйгээр эхэһээнь һалгаана.

Эхэ хонидһоо хурьга олоор абажа түлжүүлдэг болоогүй һаа, энэ һалбариие ашагтайгаар эрхилхэнь бэрхэтэй. Зуун эхэ хонин бүриһөө жэлдээ 75—77 хурьга түлжүүлхэ гээшэмнай тон бага. Байгша ондо бүхы ажахынуудай 39 процентнь зуун эхэ хонин бүриһөө 70-һаа доошо хурьга абаа ха юм.

Нэн түрүүн хурьгадай эхэнүүдһээ орой амяарлагдадаг, искусственна үрэжүүлгын үрдэ тээ эхэ хонидые хүсэд таргалуулжа шададаггүй, тэрэ мүртөө үрэжүүлгын хангалтагүйгөөр эмхидхэгдэдэг дээрэһээ түл үсөөн абтана. Нёдондо бүхыдөө 710 мянган эхэ хонид, бэеэ хүсэһэн зуһаг, түлгэнүүд үрэжүүлэгдэхэ байбал, түсэб 96 процентдэ хүргэгдөөд лэ орхигдошоо. Хурамхаанай, Сэлэнгын, Зэдын районуудай ажахынуудта илангаяа олон хонид үрэжүүлэгдэзгүй үлөө. Энээнэй хажуугаар харууһа, тэжээлэй муугһаа зарим хонидой хээлиеэ барягүй, хурьга хаяһыень тоолохо болоо һаа, һубайрһан хонидой тоо бүришье олон болохол.

Мяха, ноoһо ехээр үгэдэг һайн үүлтэрэй хонидые олон болгохын тула эрхим классай хусануудай үрэ хэрэглэжэ, бүхы эхэ хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ хэрэгтэйнь бултанда мэдээжэ. Сэбэр үтаһанай гараса ехэтэй, бэеэр томо, тобир һайн, холоһоо асарагдаһан үнэтэй сэнтэй үүлтэрэй, (хойто-кавказай, ставропольиин, австралиин) эрхим һайн хусанууд племпредприятинуудта байлгагдажа, тэдэнэй үрөөр жэл бүри олохон хонид үрэжүүлэгдэнэ. Гэбэшье зарим районуудта тиимэ һайн үүлтэрэй хурьгад үшөөл тон үсөөн абтана. Ушарынь юуб гэхэдэ, искусственна аргаар үрэжүүлээбди гэжэ худал мэдээ үгөөд, өөһэдөө һүрэг соогоо юрын лэ муухан хусануудаа зүндэнь табижархина ха юм. Тэрээнһээ боложо, ...

ЯАРАЛТАЙГААР Ш... АСУУДАЛНУУД

Бэеэр томо хонид, хурьгадһаал ехэ мяхан, ноoһон абтаха байна. Гэбэшье ажахынуудта хурьгадынь тус бүридөө оройдоол 16—17 килограмм, зарим районуудта тэрээнһээшье бага шэгнүүртэйгээр эхэнүүдһээ һалгаагдана. Тэрээнһээ уламжалан, мяханда тушаагдаха, үрэжүүлэгдэхэ болотороо тэдэ хонид бэеэ хүсэнэгүй, тон жэжэ байна ха юм. Илангаяа үбэлжэлгын үедэ хонидые һайнаар эдеэлүүлдэг болоогүй, үсхэбэрилэгдэхэ эмэ хурьгад, түлгэнүүдые зүбөөр түлжүүлдэг болоогүй сагта хонидые бэеэр томо, тобир болгохо зорилгын шиидхэгдэхэгүйнь элитэ.

Республика соо жэлдээ 110 мянга гаран эмэ түлгэ, зуһагууд байлгагдана. Эдэмнай тус бүридөө оройдоол 26—34 килограмм татана. Эрилтынгээ ёноор зуһаг бүхэн 42—50 килограмм шэгнүүртэй болгогдожо үрэжүүлэгдэхэ ёһотой. Үсхэбэридэ табигдаха эмэ хурьгад, түлгэнүүдые зүбөөр харууһалжа, түлжүүлдэг газарта тэдэнь зуһаг болоходоо тус тустаа 45—50 килограммда хүрэдэг. Жэшээ болгон, Тарбагатайн районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозые дурдахаар.

Бүхы үйлэдбэриие эршэмтэйгээр хүгжөөхэ зорилгын табигдажа байхада, селекционно үүлтэр һайжаруулха хүдэлмэри онсо удха шанартай. Энэ талаар гол шэглэлтэй тодорхой түсэбгүй байхамнай яахьё хүлисэшэгүй. ВАСХНИЛ-ай Сибириин отделениин БурНИИСХ-ын, хүдөө ажахын институдай, Буряадай үйлэдбэриин нэгэдэлэй эрдэмтэд, мэргэжэлтэд энэ талаар ажахынуудта бодото туһаламжа үзүүлнэгүй. АПК-шье эндэ өөһэдынгөө зэмые бэеһээ саашань болгохо ёһогүй.

Саашадаа хонидой үүлтэрые һайжаруулхын тула хаана, ямар үүлтэрэй хонидые хайшан гэжэ холижо үсхэбэрилхэб, ямар ажахы үүлтэртэ хонидые үсхэбэрилхэ, дэлгэрүүлхэб, ямарынь товарна байхаб гэжэ тодорхойлжо түсэблэхэ шухала.

Ажахые эрхилэлгын онол аргануудые нарижуулха, ажалай эмхидхэлые гуримшуулха, хонишодой ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ, ашаг үрыень ехэ болгохо тушаа хэлэхэдээ, элидхэлшэ мүнөө республика соо хонишодой бригадануудай дийлэнхинь подрядай гуримаар хүдэлнэ гэжэ тэмдэглэбэ. Тэдэнэй 0,5 процентнь — хүбиин 31,2 процентнь — гэр бүлын, 2,1 процентнь — арендынэ подрядаар хүдэлнэ. Ажахын тооһоо хэрэглэжэ, гэр бүлөөрөө, мүн арендын подрядаар хүдэлдэг хонишод илангаяа һайн үрэ дүнгүүдые түйлана. Мухар-Шэбэрэй районой «Заганский» колхозой хонишон П. А. Ивановтан гурбан хүн 1015 жэжэ хонидые харууһалжа, нэгэшье толгой гарзалуулаагүй, тус бүриһөөнь 3,8 килограмм ноoһо хайшалаа. Продукциин өөрынь үнэ сэнгые түсэбөөр хараалагдаһан 41 процентээр хямдаруулаа. Хүн бүхэнэй 29,8 мянган түхэригэй продукци үйлэдбэрилөө.

Ажалай эмхидхэлэй шэнэ гуримые улам үргэнөөр нэбтэрүүлжэ. бүхы һалбариин үрэ

ЭЛИДХЭЛ ТУШАА ҮГЭ ХЭЛЭЛГЭ

КАДРНУУДТА АНХАРХА ХЭРЭГТЭЙ

Д-Н. СУНДУЕВ, Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой ахалагша хонишон, Социалис Ажалай Герой:

— Хонин ажалые эрид саашадань хүгжөөхэ хэрэгтэ энэ һалбарида үнэн зүрхэнһөө дурлаһан хүнүүд лэ хубитаяа оруулха, үндэр амжалтануудые түйлаха аргатай байна бшуу. Хонишодой мүнөөдэрэй энэ зүблөөн дээрэ хэгдэһэн элидхэл соо түрүү хонишодой дүй дүршэл тухай оло дахин хэлэгдэбэ. Тэрэньшье зүбтэй юм аабза. Теэд нэгэ эрхэ байдалда хүдэлдэг хонишод тон адли үрэ дүнгүүдые түйлажа шаданагүй. Энэ баримта юу гэршэлнэб гэхэдэ, энэ шухала һалбарида ажалаа балай анхардаггүйшье хүнүүд хүдэлнэ. Ажахы бүхэндэ кадрнуудые бэлдэхэ, тэдэнэртэ анхарал хандуулха талаар дутуу дунданууд бии байһаар гээшэ ха. Бидэ тон муу эрхэ байдалда ажалладагбди. Энээнһээ боложо, хонишодоор хүдэлхэ хүнүүд дуталдаһаар зандаа. Илангаяа эхэ хонидой түрэхэ үедэ сакманщигууд олдодоггүй. Колхозуудай, совхозуудай отделенинүүдые эрхилэгшэд, дунда шатын мэргэжэлтэд муугаар хүдэлнэ. Эдэнэр юунэй түлөө дээдын болон дунда тусхай һургуулинуудые дүүргэжэ, диплом абадаг юм? Минии һанахада, мэргэжэлтэд һайн салин абахын түлөө диплом абадаг ха гэжэ ойлгогшоб. Манай Буряадай хүдөө ажахын институт мэргэжэлтэдые муугаар бэлдэжэ гаргана.

Өөрынгөө бригадын ажал хэрэг тухай тогтожо хэлэхэмни. Би хонин ажалда 30 гаран жэлэй хугасаа соо хүдэлнэб. Байгша ондо зуун эхэ хонин бүриһөө 145 хурьга абажа, хонин бүхэнһөө 5,1 килограмм ноoһо хайшалжа, хурьган бүхэнэйнгөө шэгнүүрые 23 килограммда хүргэжэ, абаһан социалис уялгаяа нэрэтэй бөөлтойгоор бэелүүлээб. Энэ табан жэлэй туршада бригадамнай бүхыдөө 2409 хурьга түлжүүлхэ даабаритай аад, байгша оной дүнгөөр дүн хамта 2439 хурьга томо болгожо, табан жэлэйнгээ түсэб амжалтатай дүүргэбэ. Ноoһо хайшалха талаар бидэ ерэхэ жэлдэ даабарияа бэелүүлхэ ёһотойбди.

Үнгэрһэн малай үбэлжэлгэ манай нютагай эрхэ байдалда ехэл хүшэрхэнөөр үнгэрөө. Хабар ехэ хүйтөөр ерэжэ, бидэнэрые нилээд мэгдэхээгээ. Зунай түрүүшын һарада нэгэшье дуһал бороо ороогүй. Һүүлдэнь яаха аргагүй халуун болоһон байха юм. Удаань хура бороо таһалдахаяа болёо. Иимэ эрхэ байдалда боргооһон, илааһан элбэгжэжэ, хонидой таргалха, хүшэлхэ хэрэгтэ муугаар нүлөөлөө.

Мүнөө үедэ бидэ сагай уларилһаа ехэл дулдыдадаг байһаарбди. Иимэ бэрхэтэй байдалда дахинаа орохогүйн түлэ бата найдамтай тэжээлэй бааза байгуулха шухалада тоологдоно. Манда энэ асуудал үшөө шиидхэгдээдүй байһаар.

Бидэ зургаадахяа түрэһэн эхэ хонидоо гүрэндэ тушаажа. Мүнөө эмэ зуһагуудые даажа абаад, һаяын үдэрнүүдтэ тэдэнээ үрэжүүлхэ гэжэ байнабди. Үндэр дүнгүүдые түйлахын түлөө оролдохолди даа.

АШАГ ҮРЫЕНЬ ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ

Ц. Ж. ШИРАПДОРЖИЕВ, Хориин районой Үдын совхозой директор:

— Хонин ажал манай ажахын гол һалбари болодог юм. Совхозой жэл соогоо абадаг бүхы олзо оршын 71,3 процентнь энэ һалбариһаа ороно. Бидэ үнгэрһэн жэлдэ 670 мянган түхэригэй продукци үйлэдбэрилөөбди гэхэ гү, али 384 мянган түхэригэй хониной мяха, 286 мянган түхэригэй ноoһо абаһан байнабди. Манай ажахы 1980 онһоо хойшо хонин һүрэгөө ашаг үрэтэйгөөр эрхилдэг болонхой. Хонин ажалһаа бүхыдөө 43,1 процент ашаг үрэ абтадаг юм. Арбан нэгэдэхи табан жэлэйхитэй сасуулхада, үнгэрһэн гурбан жэл соо ноoһо үйлэдбэрилгэ 11 процентээр дээшэлүүлэгдээ.

Гэхэтэй хамта хэды иимэ амжалтануудай түйлагдаашье һаань, түл абалга үшөөл бага байһаар. Үйлэдбэрилэгдэһэн продукциин өөрынь үнэ сэн хямда болоногүй. Гүрэндэ тушаагдаһан хонидой, хурьгадай шэгнүүр хараа байса дээшэлнэгүй. Хонидой үүлтэр һайжаруулха хүдэлмэри һанаһанда хүрэмөөр ябуулагданагүй. Хэрбээ эдэ асуудалнуудые шиидхэжэ шадабал, манай энэ һалбариин ашаг үрэнь нилээд дээшэлхэ һэн.

Үүлтэр һайжаруулха хүдэлмэри тухай тогтоходо; 1988 ондо бүхыдөө 20 мянган хонидо бонитировко хэгдэһэн байна. Тэрэнэй 17 мянганиинь элитэ, 1-дэхи ба 2-дохи классай гэжэ элирүүлэгдээд, тусхай отаранууд болгогдон бүридхэгдөө. Бидэ энэ жэлдэ гурбан отарын эхэ хонидые австралийска үүлтэрэй хусаһаа абтаһан үрөөр үрэжүүлжэ эхилхэмнай. 260 толгой эхэ хонидые тусхай селекци хэхэ түр шалгын бүлэг болгон байгуулаад, тэрэнээ дүй дүршэлөөр баян хонишон Ш. А. Гунзыновта даалгажа үгэбэбди. Эндэһээ абтаһан эрэ хурьгадаа саашадань өөһэдтөө хэрэглэхээ түлжүүлхэмнай. Энэ шухала хэрэгтэ тэжээлэй онсо һуури зээлхэ байһаниинь эли. Бидэ нёдондо малай үбэлжэлгэдэ хонин бүхэндөө 2 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй үбһэ бэлдэхэ һэмди. Иимэ тэжээл нөөсэлһэндөө яһала бараг үрэ дүнгүүдые түйлаһан байнабди.

Залуу түлгэ хонидоо үбэлэй, зунай үедэ таримал болон һайжаруулагдаһан бэлшээри дээрэ адуулха тусхай комплекснуудые байгуулжа, хонин ажалай кадрнууд тухай асуудал шиидхэнэбди. Мүнөө эндэ гэр бүлын подрядай гуримаар ажалладаг коллективүүд хүдэлнэ. Эдэнэр ерэхэ жэлһээ арендынэ гуримда орохоёо бэлдэжэ байна.

Манда шиидхэгдэхээр болоһон асуудалнууд олон. Улаан-Үдын нарин сэмбын комбинадай ПОШ фабрикада ноoһо тушаалгые гуримшуулхаар бо-

ШЭНЭДХЭЛГЫН, ХУРДАДХАЛГЫН ЗАМААР

(...инь 2-дохи нюурга).

...НКО ТАРИБАЛ, ҺАЙН ЛЭ...

...НЕЧНЫХ, Бэшүүрэй районой Дзержинскиин нэрэм...ой ахалагша хонишон:

...бригадын гэшүүд зорйһондоо хүрэхэ аргатай бшуу.

Би өөрөө хонишоноор һаяһай хүдэлнэб. Дүй дүршэл үшөөл багадана. Тиимэһээ түрүүшүүлэй дүй дүршэлыень халан абаха гэжэ оролдохо ёһотойбди.

Нёдондо намар эхэ хонидоо яһала һайса таргалуулаа һэмди. Тиигээд сентябриин эхеэр тэдэнэй искусственна аргаар үрэжүүлжэ, эртын хурьгадые абаһан байнабди. Үбһэ тэжээл элбэгтэйл һаа, эртын хурьгадые абаһаниинь дээрэ гэжэ түрүү хонишодой тоолодогынь зүбтэй. Бишье тиимэ бодолготой ажалланаб. Тэрэнэй ашаар би зүүтанай зэргэдэ гараабгэхэ байнаб. Хонидоо өөрөө үрэжүүлдэгби. Саашадаа хонин һүрэгөө эрид хүгжөөхын, мяха, нооһо ехээр абадаг болохын тула зелёнко ехээр тариха шухалада тоологдоно. Энэмнай манай амжалтын эхи үндэһэн болоно бшуу.

...БҮЛЫН ПОДРЯД— ...ШАГТАЙ АРГА

...АМСАРАЕВ, Зэдын районой Ленинэй нэрэмжэтэ ...халагша хонишон:

...лэжэ болохогүй гэжэ хорино. Нара, һалхинда, бороодо ехэ угаагдахагүйшье һаа, ПОШ-до угаахадань түргэн сэбэрлэгдэшэхэ тиимэ таатай шэрые промышленностьмнай юундэ гарганагүй гээшэб? Энэнэй түлөө хонишод юундэ зэмэтэй боложо һаланаб?

Гэр бүлын подряд тухай хэдэн үгэ. Манай колхоздо эхэ хонидые хүрүүһалдаг бүхы бригаданууд гэр бүлын подрядаар хүдэлжэ, ажахын түбсэбоной даабари дүүргэнэйнгээ зэргээр гол болон нэмэлтэ түлөөһэ абадаг болонхой. Энэ арга алишье талаараа ашагтай, хүдэлһэн хүндэ урматай байна. Бидэ гэр бүлөөрөө энэ жэлдэ зуун эхэ хонин бүриһөө 103 хурьга түлжүүлжэ, хонин бүхэнһөө 3,3 килограмм нооһо хайшалаабди. Түсэбһөө гадуур абаһан түлэймнай 50 процентынь өөһэдтэмнай үгтэжэ, 28 хурьга абаабди. Ондоогоор хэлэбэл, хурьга абаха, нооһо хайшалха түсэбөө үлүүлһэнэйнгээ түлөө хамта 1400 түхэригэй нэмэлтэ түлбэридэ хүртөөбди.

Гадна хонидоо харууһалхынгаа забһарта отара дээрээ 20 эрэ бүрүүнүүдые жэл соо эдеэлүүлжэ, шахажа, мяханда тушаахаяа абанхайбди. Тэдэнэй шэгнүүрые ехэ болгоод, таргалуулаад тушаахадамнай ажахы манда 4000 түхэриг түлэхэ юм. Иигэжэ хүдэлхэдэ ажахыда, өөһэдтэмнайшье ашагтай, Эдеэ хоолой программые амжалтатайгаар бэелүүлхэ хэрэгтэ туһа нэмэри болохо байна бшуу.

...ОН—СЭНТЭЙ ПРОДУКЦИ

...ШМАН, Ленинскэ комсомолой нэрэмжэтэ Улаан-...сэмбын комбинадай директор, Социалис Ажа-...

Фабрикада эмхидхэгдэһэн шалгалтын тусхай комиссиин гэшүүд автомашинаар асарагдаһан нооһоной аяар 40 процент шахууень голодоһондо гаргана. Энэмнай юун бэ гэхэдэ, муугаар хүшагдаһан нооһон хүра бороодо ороходоо үжэжэ эхилнэ. Иимэ шиигтэй нооһо абахадамнай, недели соо тэрэнэһээ юуншье улэдэггүй байха юм. Илангаяа мүнөө жэлдэ шиир нойтотой нооһон ехээр эльгээгдэнэ. Юундэ колхоз, совхозууд нойтондо хонидоо хайшалһан болоноб? Ойлгохын аргагүй. Бороодо ороһон отарын хонидые һайса хатааһан хойноо хайшалха, олохон отарануудай хонидые дээрээ хүшалтатай дал, хашаа соо хаажа абаха хүдэлмэриин ябуулагдаагүй дээрэһээ иимэ ушар тохёоһон. Энэ шухала хэрэгтэ эзэдэй олдоогүйнь гэмшэлтэй байна.

Байгша ондо абтаһан тюгүүд соо баһал элдэбын синтетикэнүүд, ооһорнууд дайралдаһаар. Угаагдажа һаладаггүй шэрээр будагдаһан, тамгалагдаһан нооһон абтаһан зандаа. Энээниие үгы болгохоор болоо уды юм гү?

Ерэхэ жэлһээ республикын ажахынууд нооһо тушаадаг техническэ шэнэ гуримда оро-хонь. Энээндэ һайн бэлэдхэл хэрэгтэй болоно.

Шэтын областиин мэргэжэлтэд селекционно хүдэлмэри һайнаар ябуулдаг. Энээниие нэгэ баримта дээрэһээ гэршэлмээр. Тэндэһээ асарагдаһан нооһон сэбэр байдаг. Тюгүүд соонь элдэбын шээһэ, шабааһантай холигдоһон нооһо олохогүйт. Тиимэһээ тэдэнэрэй сэбэр утаһанайнь гараса аяар 52 процентдэ хүрэнэ. Эрхүүгэй областиинхидай нооһоной гарасань 51 процент болоно. Харин манай республикын нооһон 49 процентээр абтана. Энэ талаар хүдэлмэри ябуулхаар болоо.

УРАГШАА ДАБШАХА НАЙДАЛТАЙБДИ

А. И. БИЛЬТУЕВ, Сэлэнгын районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой ахамад зоотехник:

— Ажахымнай гол шэглэл хонин ажал гэжэ тоологдоно. Энэ һалбариһаа жэлдэ 2 миллион шахуу түхэригэй продукци үйлэдбэрилэгдэнэ. Хонин һүрэгнай 30 гаран мянганда, эхэ хонид 14 мянганда хүрэнхэй.

Һүүлэй жэлнүүдтэ бүхы адууһа малаймнай, тэрэ тоодо хонидойшье ашаг шэмэ зарим тэды дээшэлүүлэгдэжэ байна гэжэ тоолонобди. Жэшээлхэдэ, энэ жэлдэ олонхи отарануудта хонин бүриһөө дундаа зэргээр 3,7—3,8 килограмм нооһон хайшалагдаа. Зуун эхэ хонин бүриһөө 96 хурьган түлжүүлэгдээ.

Колхозой түрүү хонишон М. О. Дамбаева зуун эхэ хонин бүриһөө 124 хурьга абажа, хонин бүхэнһөө 4,8 килограмм нооһо хайшалаа. Мүн лэ бэрхэ хонишод Б-Ц. Д. Жапов, Ю. Б. Данзанов гэгшэд һайн үрэ дүнгүүдые туйлаа.

Нэн түрүүн хонидой харууһа, тэжээлэй һайжаруулагданай, хонин ажалые һайн кадрнуудаар бэхижүүлһэнэй, һуудал байдалыень зохид болгохо талаар хэгдэһэн хүдэлмэриин, илангаяа гэр бүлын, хамтын подрядай нэбтэрүүлэгдэһэнэй аша үрэ, нүлөөн эндэ яһала харагдажа эхилээ.

Гэбэшье энэ һалбарида үшөөл шиидхэгдээгүй асуудалнууд олон. Хонишодой үйлэдбэриин дүнгүүд хоорондоо үшөөл ехэ илгаатай байһаар. Зарим түрүүшүүлэй зуун эхэ хонин бүриһөө 124 хурьга түлжүүлжэ, хонин бүхэнһөө 4,8 килограмм нооһо абахадань, зарим отарада зуунай 65 хурьган түлжүүлэгдэжэ, хонин бүриһөө 2,8 килограмм нооһон абтана. Эдэнэй дүнгүүдые түрүүшүүлэйхидэ дүтэлүүлжэ шадаа, һаамнай, нилээд олон хурьган, нооһон нэмэжэ абтаха байна бшуу. Тиимэһээ хонин ажалые бүхы дээрэнь эршэмтэйгээр хүгжөөхэ, ашаг үрэ ехэтэй болгохо, хүнүүдэй эдэбхи хэшээл, мэргэжэл шадабариие дээшэлүүлхэ шухала болоно.

Энэ жэлһээ бидэ гол һалбаридаа эрдэм ухаанай-үйлэдбэриин шэнэ гурим нэбтэрүүлхэ гэжэ шиидээбди. Буряадай хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлгын институдайхидтай хамта хонин һүрэгэй ашаг шэмые эрид дээшэлүүлхэ хэмжээнүүдые хараалаабди. Тусхайлбал, бонитировко һайнаар хэжэ, нооһо багатай, жэжэ муу хонидые илгажа, голодоһондо гаргаад, отарануудые шэнээр бүридхөөбди. Хонин бүхэндэ хүсэд хүрэхэ үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ, һайн уужам байраар хангаха, эхэ хонидые байра дээрэнь абаһан шанартай хүсын үрөөр үрэжүүлхэ гэжэ шиидээбди. Бүхы бригаданууды гэр бүлын болон арендна подрядта оруулхамнай.

Эдэ хэмжээнүүдэй ашаар бүри ерэхэ жэлдэ хонин бүриһөө 4,5 килограмм нооһо хайшалха, зуун эхэ хонин бүриһөө 100 хурьга түлжүүлхэ арга боломжо манда бии.

ЭРДЭМ УХААНАЙ, ҮЙЛЭДБЭРИИН ГУРИМДА ТҮШЭГЛЭХЭ

Ю. М. НАГАЕВ, Буряадай хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын институдай ахалагша эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат:

— Манай институдай үүсхэлээр Ивалгын туршалга-үйлэдбэриин ажахыда хонин ажалые саашадань хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ талаар 1986 ондо эрдэм ухаанай болон үйлэдбэриин гурим нэбтэрүүлэгдэһэн байха юм. Иигэжэ энэ ажахын бүлэг хонидто туршалга хэгдэжэ, мүнөө яһала амжалта туйлагдаба. Хэрбээ 1986 ондо эдэ бүлэг хонидой толгой бүриһөөнь дүндаа зэргээр 3,6 килограмм нооһон хайшалагдаһан һаа, тэрэнь нёдондо 6,2 килограммда хүргэгдөө. Иигэжэ тэдэнэр нооһо абалгаяа дээшэлүүлжэ шадаһан байха юм. Мүнөө жэлэй дүнгөөр энэ отарын хонин бүхэнһөө 6,7 килограмм нооһон хайшалагдаба. Хурьга абалгаар, хурьгадай шэгнүүр нэмээлгээр баһал һайшаалтай үрэ дүнгүүд туйлагдаа. Урзандаа жэлэй дүнгөөр эндэ зуун эхэ хонин бүриһөө 77 хурьганай томо болгогдоһон һаань, байгша ондо 120 тул түлжүүлэгдэһэн байна. Хурьгадай шэгнүүр эхэһээнь һалгаагдахадаа 20 килограммһаа 27 килограмм болотороо ургаа.

Энэ амжалта хайшан гээд туйлагдааб гэбэл, Ивалгын ОПХ эхэ хонидоо һайн шанартай тэжээлээр хангана. Илангаяа хонидой тэжээлэй рационд ороһото ургамалнууд ехээр оруулагдана. Түс ажахы һүүлэй үедэ шэнийсэ обёос хоёрые холижо таридаг болоо. Тэрээгээрээ эдэнэр ороолһоной сенаж дгража, хонидтоо эдюулхэдэнь, тэдэнэрэй ашаг шэмэнь хараа байса дээшэлээ. Ороолһоной сенаж силосто орходоо бүйлуулагдаһан бодосуудаараа хоёр дахин дээшээ байдаг шуу.

Хонидой ашаг шэмэ дээшэлүүлхэ хэрэгтэ тэжээл онсо һүүри эзэлдэг гээшэ. Тиимэһээ энэ асуудалда анхармаар гэжэ һанагдана.

Түлгэ хонидые үбэлэй һарануудта хотон соо байлгаад харууһалхада, тэдэнэй шэгнүүрынь түргэнөөр нэмэдэг гэжэ элирүүлэгдэнхэй. Манай хүршэ облаастиин хонишод энэ түрүү онол арга хэрэглэһээр үнинэй юм. Забайкалиин нарин нооһотой үүлтэрэй хонидые бии болгохо хэрэгтэ хотон онсо үүргэ дүүргээ гэжэ онсолон тэмдэглэхээр.

Хонин ажалые хүгжөөхэ талаар байгуулагдаһан эрдэм ухаанай болон үйлэдбэриин гуримай ашаг үрэтэйнь Ивалгын ОПХ-гай жэшээ дээрэһээ хаража мэдэхээр. Энэ шухала асуудалые ганса энэ ажахы дээрэ бэшэ, мүн республикын бусад районуудай колхоз, совхозуудта үргэнөөр нэбтэрүүлхэ шухалада тоологдоно. Энэ талаар байгша ондо нооһо хайшалалга дээрэ республикын 130 мянган толгой хонидой ашаг шэмэнь тодоруулагдаһан байха юм.

ХОНИШОДТО ХАЛУУН АНХАРАЛ ХЭРЭГТЭЙ

Е. Р. НОРБОЕВА, Захааминай районой Хамнигын совхозой ахалагша хонишон:

— Манай тэндэхи хада уула, ой тайга газартай нютагта хонин үсхэбэрилхэ гэшэ нилээд хүндэ. Жэлэй дүрбэн сагта хүсэ, хүлһэ гамнангүйл хүдэлөө һаа, амжалта туйлагдаха байна.

Бидэ гэр бүлөөрөө түсэбтэ 3 табан жэлэй туршада зуун эхэ хонин бүриһөө 100-һаа дээшэ хурьга түлжүүлээбди. Нооһо хайшалха, хурьгадай шэгнүүр нэмээхэ түсэбшье үлүүлэн дүүргэгдэдэг. Энэ жэлдэ зуун эхэ хонин бүриһөө 120,2 хурьга томо болгожо, хонин бүхэнһөө 4,3 килограмм нооһо хайшалаабди. Хурьган бүхэнөө 26 килограмм шэгнүүртэй болгожо тушаагаабди.

Колхозоймнай түрүү хонишон Г. Б. Базаровтан баһал жэл бүри иимэрхүү үрэ дүнгүүдые туйладаг.

Тиигэбэшье хонидой үүлтэр һайжаруулха, хонишодой һуудал байдалые һайн болгохо тушаа биратай юумэн манда хэгдэнэгүй. Хонин ажалда анхарал үшөөл багаар табигдана гэжэ һанагшаб. Манайхин зундаа колхозой түбһөө оройдоол 5—6 модоной газарта байдаг. Теэд тэндэмнай электрын гал үгы. Телевизор харааргагүйдэнэбди. Харин хонинй отарануудта байгшад бүришье муу эрхэ байдалда байна. Эгээл тэрээн дээрэһээ залуушуул хонин ажалда хүдэлхээ дурагүйдэнэ ха юм.

Гансашье манай ажахыдэ бэшэ, бүхы республика соо хонишодой дүй дүршэлөө хубаалдаха, мэргэжэл шадабариа дээшэлүүлхэ аргагүй байһанинь халагламаар. Тиимэ һүргүүли миил залуу, дүршэл багатай хонишодто бэшэ, унинэйшье хүдэлжэ байһан хүнүүдтэ аргагүй хэрэгтэйл.

Республикын хонишодой зүблөөн һүүлэй 3 жэлдэ үнгэргэгдөөгүй байһанаа мүнөөл зарлагдаба гээшэ. Теэд арай гэжэ манийе нэгэ дахин суглуулһан аад, һайн гостиницаар хангаагүй, зохид концертшье харуулаагүйнь харамтай.

Саашань ажал тухайгаа хэлэхэ болоо һаа, үбһэ тэжээл хүсэд хүрэхөөр бэлэдхэхэ гээшэ гол шухала гэжэ тоолодогбди. Тиимэһээ жэл бүри өөһэдын даажа абаһан сабшалан дээрэһээ үбһэ сабшажа абадагбди. Энэ жэлдэ 500 центнер үбһэн даб дээрэ абтаад байна. Отарынгаа хажууда силос даруулаабди. Гэбэшье жэл бүри талха тарягаар дуталданабди.

Байгша онһоо арендна подрядаар хүдэлдэг болохо һанаатайбди. Мүнөө ажахын мэргэжэлтэд тэрэнэй бүхы экономическа тоололгыень хэжэ байнхай.

ШИИДХЭХЭЭР АСУУДАЛНУУД ОЛОН

М. А. СПАСОВ, Зэдын районой Ленинэй орденто Борьёогой совхозой директор, экономическа эрдэмэй кандидат:

— Энэ жэлэй дүнгүүд дээрэ тоггоходоо, элидхэлшэ хонин бүхэнһөө нооһо абалга нёдондонойхидо орходоо 500 граммаар дээшэлээ гэжэ хэлэһэниинь һайшаалтай. Теэд манай эрхилжэ ябаһан ажалда дутуу дунданууд, шиидхэгдээгүй асуудалнууд бии байһаар. Бидэ мүнөө болотор хонидоо һайса эдеэлүүлжэ шадаа үдыбди. Хонишодой һайнаар хүдэлхэ, амарха эрхэ байдал һананда хүрэмөөр шиидхэгдэнэгүй. Энээн дээрэ саашадаа хүдэлхэ түсэб хараалангхай, мүнөө ажалаа ябуулжа байнабди.

Ажахымнай хонин һүрэг тиимэ хурданаар хүгжөөгдэнэгүй. Хонишодой ажалай бүтээсэ дээшэлнэгүй. Бригадануудта олон толгой хонид даалгагдажа үгтэнэ. Эндэһээ үйлэдбэрилэгдэһэн продукциин өөрынь үнэ сэнгынь дээгүүр байһаар.

Баргажанай райондо Д-Н. Б. Сундуев зуун эхэ хонин бүриһөө 145 хурьга абажа, гансаараа иимэ амжалта туйлана. Мухар-Шэбэрэй райондо Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ахалагша хонишон А. С. Ерофеев зуунһаа 140 хурьга, Хоринай районой суута хонишон Г. М. Бимбаев — 115 хурьга абаба. Эдэнэрэй хажууда зэргэлээд хүдэлдэг хонишод дүтэрхы иимэ үрэ дүн туйлажа шаданагүй. Юундэ иимэ байха болоноб? Юрэдөөл, хонин ажалда анхарал хандуулагдахаар саг хүрэжэ ерэнхэй бэшэ аал?

Һү һаали абаад хэрэхэдэ, һүүлэй жэлнүүдтэ үнеэдэй һү шэмэнь хараа байса дээшэлжэ эхилэнхэй. Харин хонин ажалда юундэ иимэ үрэ дүнгүүд туйлагдананагүйб? Энэ һалбариие хүгжөөхэ талаар республикын Министрнүүдэй Соведэй абаһан тогтоол бодото дээрээ бэелүүлэгдэнэгүй. Хараад үзыт даа. Хонидой дал, байранууд хэ хаанагүй муудаанхай. Иимэ муу эрхэ байдалда хүдэлөөд, тиимэ үндэр дүнгүүдые туйлаха гээшэ хонишодой ёһотойл баатаршалга мүн болоно. Эдэнэр түхэреэн жэл соо саһа шуурганда, хура бороодо, ангама халуунда хонидоо адуулжа гарана. Юундэ хонишодой ажалынь оньһожоруулагдажа хүнгэдхэгдэнэгүйб? Һайжаруулагдаһан бэлшээри байгуулхаар саг хүрэжэ ерээл. Бидэ мүнөө жэлдэ 500 кубометр һүргаар бэлэдхээбди. Тэрэмнайшье бага гээшэ ааб даа.

Хонинай мяханай, нооһоной худалдан абалгын сэнгынь тэдэнэй гаргашаень бүтүүлжэ шаданагүй. Энээндэнь анхармаар. Хонин ажалай гаргашань улам ехэ боложо байна. Зэдын районһоо Улаан-Үдын мяханай комбинат хүрэтэр хонид шэгнүүрээ ехээр гээнэ. Бидэ өөһэдөө ээдэбди гээд муу; үлбэр, үбшэн хонидоо тушааха аргагүйдэнэбди. Тэрэниие тушаахын тула агропром, РАПО өөрөө шиидхэжэ, зүбшөөл абаха хэрэг гарана.

Энэ һалбариие ашаг үрэтэйгөөр хүгжөөхэ талаар тодорхой нэгэ хэмжээ ябуулганууд хараалагданагүй. Эрдэмтэд ямар үүлтэрэй хонидой үрые хэрэглэхээ мэдэхэгүй байна. Мүнөө манай Буряад орон дотор ямар үүлтэрэй хонид үгыб? Ставропольска, хойто-кавказай, красноярска гээд нэрлээдшье ялай. Энэ шухала асуудалые бултанай хүсөөр шиидхэхэ шухала гэжэ һананаб.

ШЭНЭ АРГААР ХҮДЭЛӨӨГҮЙДЭ АРГАГҮЙ

Б-Д. Э. РИНЧИНОВ, Яруунын районой «Дружба» колхозой ахалагша хонишон:

— Хубилган шэнэдхэлгын ба ажабайдалай тон харюусалгатай үе сагта хүдэлжэ ябаһан хадаа ажалаа шэнэ онол аргаар эрхилээгүйдэ аргагүй гэжэ бидэ ойлгонобди. Энэ талаар манай гэр бүлын подрядай гуримаар ажалладаг хонишодой бригада энэ табан жэлэй дүүрэтэр хоёр жэлэй болзортойгоор арендна подрядай гуримаар хүдэлхэ хүсэлэнтэй байһанаа колхозой правленидэ мэдүүлээ һэмди. Ажахын хүтэлбэрилэгшэд манай дурадхалые һайшаан дэмжээ. Гүшаад гаран жэлэй хугасаа соо хонин ажалда ябажа, дүй дүршэлтэй болоһон бидэнэрэй энэ шэнэ онол аргаар хүдэлжэ захалаагүй һаа, хэн зүрхэлхэ байнаб. Тиимэһээ манай бригада иимэ шиидхэбэри абаа һэн. Иигэжэ би өөрынгөө нүхэр Анна Дабаевна, Булад хүбүүн, Ринчин-Ханда бэритэез дүрбүүлэн арендна подрядай гуримда оробо гээшэбди. Маанадта 60 гектар уһалагдадаг сабшалан, Т-25 түхэлэй бишыхан трактор, үбһэ, зеленко бэлэдхэхэ косилка, тармуур болон бусад түхеэрэлгэнүүдые даалгажа үгэһэн байна. Жэл бүхэндэ бригадамнай өөрынгөө даалгагдаһан сабшалан дээрэһээ мянгаад бухал абаха зорилго урдаа хараална.

Би түрэл ажахыдаа гушаад гаран жэлдэ хонин ажалда хүдэлнэб. Минии толгойлжо ябаһан отара ямар үрэ дүнгүүдтэйгээр хүдэлжэ гарабаб гэхэдэ, бүхыдөө 568 хурьга абажа, даабарияа 112 процент дүүргэһэн байна. Хонин бүхэнһөө 3,7 килограмм һайн шанартай нооһон хайшалагдаа, хурьган бүхэнэй шэгнүүр эхэһээнь һалгаахадаа 18 килограммда хүргэгдөө. Иигэжэ бидэ энэ жэлэйнгээ үялгата даабариие амжалтатайгаар бэелүүлбэбди.

Манай колхоз жэл бүхэндэ хони үсхэбэрилһэнһөө 1.104 мянган түхэригэй олзо оршо оруулдаг байна. Энэнь жэл соо бүхыдөө абтадаг олзо оршын 42 процент болоно. Энэ тоо; баримта юу гэршэлнэб гэхэдэ, колхозоймнай гол һалбари хони үсхэбэрилгэ болоно гээшэ. Колхоздомнай бүхыдөө 16900 толгой хонин тоологдоно. Тэрэнэйнь 5800 эхэ хонид юм. Минии һанахада энэ һалбариие улам дээшэлүүлхын тула бүхы һүрэг соо байһан эхэ хонидой тоо толгойе 50 процент хүрэтэр олошоруулха һаа, олзо оршомнай хараа байса дээшэлхэ һэн. Энээн дээрэ ажахын хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд хүдэлхэ ёһотой.

ЭМЭ ТҮЛГЭНҮҮДЫЕ ЗҮБӨӨР ТҮЛЖҮҮЛХЭ

Я. Х. ЛЕВИТИН, республикын малай үүлтэр һайжаруулха хүдэлмэри ябуулдаг үйлэдбэриин «Бурятское» гэжэ нэгэдэлэй начальник:

— Үүлтэртэ хонидые үсхэбэрилдэг 2 совхоз, 12 фермэ республика доторнай тоологдоно. Эдэ ажахынууд болон фермэнүүд селекционно хүдэлмэри ябуулха талаар яһала ажал хээ. Теэд тэжээлэй баазын шиидхэгдээгүй байһанһаа боложо, үүлтэртэ хонидой ашаг шэмэнь хараа байса дээшэлнэгүй. Забайкалиин нарин нооһотой үүлтэрэй Буряадай түхэлэй хонидой бии болгогдоһонһоо хойшо 15 жэл үнгэрөө. Энэ хугасаа соо тэдэнэрэй ашаг шэмэнь мүртэй нэмэбэгүй. Мүнөө хонин бүхэнһөө дунда зэргээр 1,4—1,5 килограмм нооһон (сэбэр утаһанайнь хэмжээгээр) хайшалагдажа абтана, зуун эхэ хонин бүриһөө 70—76 хурьган томо болгогдоно.

Хонидой ашаг шэмэ нэмээхэ талаар ажахы бүхэндэ арга боломжо бии байгаа. Тусхай тогтоолой абтаһаншье һаа, тэрэниие бэелүүлхэ талаар ямаршье хэмжээн хараалагдажа бэелүүлэгдээгүй. Селекционно хүдэлмэри ябуулха түсэбшье табигдажа, хинан шалгагдаагүй. Дүй дүршэлөөр баян селекционернүүдшье мүнөө үгы болошонхой. Эрдэмтэд ямаршье туһаламжа үзүүлнэгүй. Мүнөө энэ-тэрэ ажахы һайн хүдэлжэ ябана гээд хүргөөраа зааха аргагүй байнабди. Урданьиимэ мэргэжэлтэдые: нүхэд Пилданов, Шантаханов, Громов, Дарижапов болон бусадые жэшээ болгон харадаг һаа; мүнөө тиимэшье хүнүүд үгы болонхойбди.

Залуу түлгэ хонидые зүбөөр түлжүүлхэ хүдэлмэри һанаһанда хүрэмөөр ябуулагданагүй. Хонидые олоор үсхэбэрилдэг Зэдын, Сэлэнгын, Хяагтын районуудта жэлтэй болоһон эмэ түлгэ бүхэн 27—28 килограмм шэгнүүртэй болоно. Иимэ бага шэгнүүртэй түлгэнүүдые үрэжүүлһэнэй хэрэгтэй гү?

Эмэ түлгэнүүдые зүбөөр, һайнаар түлжүүлхэ талаар Борьёогой совхоз, Ивалгын ОПХ, Үдын совхоз яһала дүй дүршэлтэй болонхой. Мүнөө энэ асуудал ажахы бүхэндэ тон хурсаар табигдаха ёһотой. Тиигэбэл, республикын колхоз, совхозууд хонин һүрэгөө хүгжөөхэ харгы зам нээхэ ха юм.

АЖАХЫ БҮХЭНЭЙ АРГА БОЛОМЖООР

К. Д. МИРОНОВ, Буряадай хүдөө ажахын институдай кафедрые даагша:

— Зуутан хонишодой олон боложо байһаниинь ехэл һайшаалтай. Гэбэшье, нүгөө талаараа эдэ түрүүшүүлэй хахадһаа олонхиин хурьган бүхэнөө миил 17—18 килограмм шэгнүүртэйгээр эхэһээнь һалгаагаа гэһэн тоонуудые харахадаа, һанаата болохоор байна.

Эдэмнай түрүү хонишод ха юм. Харин гэзгэнги, дүндүүр үрэ дүнгүүдтэй олонхи хонишод хурьган бүхэнөө оройдоол 14—15 килограмм шэгнүүртэйгээр эхэһээ һалгаана бшуу. Эдэ хурьгад яажа бүрин бүтэн үбэлжэхэ гээшэб? Тэдэнэй олонхинь үбэлэй хүйтэндэ, хабарай хагсууда гарзалжал, хонидой хоролтые олон болгоно бшуу.

Гадна ажахынуудта эхэ хонидые ямар хаһада хурьгалуулхада таатайб гэһэн хөөрэлдөөн үнинэй болодог. Ивалгын, Бэшүүрэй районуудта һүүлэй үедэ эхэ хонидые августын тэнгээр үрэжүүлжэ, январь соо тул абана. Үбһэ тэжээлээр дутамаггүй газарта иигэжэ хонидые эртэ түрүүлхэдэ муу бэшэ. Харин тэжээлээр бага аад, эхэ хонидоо эртэ хурьгалуулжархёод, гэдэнээ 3—4 һара соо байлгажа эдеэлүүлхэ, хурьгадташье горьтой тэжээл гаргашалха болоно. Оройшог, мартын эхеэр хурьгалуулаа һаа, эхэ хонидоо үбэлдөө һайса адуулха аргатай байха, тэжээлшье алмаха ха юм. Нүгөө талаараа эхэ хонидые сентябрь соо үрэжүүлхэдэ хүү ототой болонхой байдаг. Тиимэһээ хонидой һубайрха ушар эрид үсөөрнэ.

Эндэ нэгэ тогтомол хубилгагдашагүй гурим байха ёһогүй ааб даа. Ажахы бүхэн өөһэдынгөө арга боломжын, эрхэ байдалайнгаа зэргээр хонидоо хэзээ хурьгалуулхаяа өөһэдөө шиидхэхэ болоно.

Хонидые зуһагтань түрүүлээ һаа дээрэ гү, али түлгэдэнь гү гэһэн арсалдаан баһал гарадаг. Хэнэйшье мэдэһээр зуһаг гү, али түлгэ бүхэн 45 килограммһаа бага бэшэ шэгнүүртэйгээр үрэжүүлэгдэхэ ёһотой. Теэд манай эндэ түлгэ бүхэн хэзээдэшье 45 килограмм татахагүй. Энээн дээрэ тэдэниие зуһаг болгожол түрүүлһэниинь дээрэ.

Мяха, нооһо ехээр абадаг болохын тула һүрэг соо эхэ хонидые олон болгохо зорилго табигдана гээшэ. Энээниие бодотоор бэелүүлхын тула намарынь бүхы эрэ түлгэ, эрбенүүдые мяханда тушаагаад, эмэ түлгэнүүдые, зуһагүүдые олоор үлөөжэ, саашадаа эхэ хонидые олон болгохо арга бии. Юуб гэхэдэ, эрэ түлгэ, эрбенүүд нооһонһоо ондоо юумэ үгэнэгүй ха юм. Тиигэжэ үбһэ тэжээлэй хүртэсэ һайн болохо, хонин ажалай продукци дээшэлхэ байна.

ҺАЙН ЭРХЭ БАЙДАЛ БАЙГУУЛХА

В. Ф. ВИКУЛОВ, Мухар-Шэбэрэй РАПО-гой түрүүлэгшэ:

— Республикын түрүү хонишодой туйлаһан амжалтанууд манай арга боломжыемнай үшөө дахин гэршэлэн харуулна. Районой Ленинэй нэрэмжэтэ, «Родина» колхозуудай, Сутайн совхозой хонишод ажахыгаараа хонин бүриһөө хурьга абаһан байна. Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ахалагша хонишон А. С. Ерофеев зуун эхэ хонин бүриһөө 140 хурьга томо болгожо тушааһан габьятай. Манда зуунһаа 50—60 хурьга абадаг хонишодшье байха. Даб дээрэ тиимэ хүнүүд үшөөл олон.

Элидхэл дотор дахинаа хонидой тоо толгойн түсэб заатагүй дүүргэхэ гэжэ хэлэгдэбэ. Районой хонишод жэл бүхэндэ шадаал һаа, хонидойнгоо тоо толгойе олошоруулха гэжэ ходоо оролдожо ябадаг. Теэд хонидой байранууд, гэрнүүдэй дуталдахадань яахабши? Мүнөө хонишодой 135 гэрэй юһэниинь унахаяа байна. Иимэ гэрнүүдтэ хүнүүдые байлгажа оптолон болохогүй ха юм.

Бидэ хонишодтоо һайн эрхэ байдал байгуулха талаар хүдэлмэри ябуулнабди. Мүнөө хонишодой 24 гэртэ электрын элшэ хүсөөр дулаасуулдаг түхеэрэлгэ тодхогдоо. Иигэжэ ажахынууд жэл бүхэндэ 24—25 гэртэ иимэ түхеэрэлгэнүүдые тодхохоор түсэблэнэ. Тэрэнһээ гадуур хонидой байрануудта хонидые уһалха түхеэрэлгэнүүд хэгдэдэг болоо.

Хонишодые түлеэгээр хангаха асуудал ехэл бэрхэтэйдэ тоологдодог. Юуб гэхэдэ, ой модогүй районд энэ хэрэг шиидхэхэнь хүшэрхэн гээшэ ааб даа. Отарануудые газова пеэшэнээр хангахань баһал бэрхэтэй. Ленинэй нэрэмжэтэ, «Искра» колхозууд Шэтын областьһоо баллонуудые худалдажа абаад, хонишодоо газова пеэшэнээр хангадаг.

Мүнөө отара бүхэндэ худаг малтуулха талаар хүдэлмэри ябуулнабди.

«Одон» совхоз хонидые үбэлдөө адуулха бэлшээри бии болгоо. Иимэрхүү бэлшээринүүдтэй болохоёо байһан ажахынуудай тоодо Суулгын совхоз, «Знамя Ленина» колхоз оролсоно. Хонидой һайжаруулагдаһан бэлшээри бии болгохо тухай Борьёогой совхозой директор тон зүб хэлээ. Энээн дээрэ хүдэлхэбди. Хонишодто анхарал хандуулха хэрэг бултанаймнай анхаралда абтаха ёһотой.

НАМАРҺАА ЭДЕЭЛҮҮЛХЭ ШУХАЛА

Ю. М. УБЕЕВ, Буряадай хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын институдай ахалагша эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат:

— Хонин ажал хүгжөөхэ талаар зоотехническэ технологиинь тон наринаар сахин хэрэглэхэ шухала гэжэ һананаб. Тиихэдээ эхэ хонидые, эмэ зуһаг болон түлгэнүүдые зүбөөр харууһалха хэрэгтэй болоно. Хэрбээ бидэ һүрэг соо байһан эхэ хонидой тоо толгойень олошоруулжа шадаа һаа, түлшье олые абаха, мяха, нооһошье ехээр үйлэдбэрилхэ һэмди. Энээн дээрэ бодомжолжо үзэхөөр байна.

Саашань хонидые эдеэлүүлхэ асуудал тон хурсаар табигдаха ёһотой. Манай ажахынуудай хонишод үбһэ тэжээлээ гамнанабди гээд декабрь һараһаа хонидоо һаял эдеэлүүлжэ эхилдэг. Энээниие буруу гэжэ тоолоноб. Хэрбээ бидэ намарһаа хонидоо эдеэлүүлжэ эхилээ һаа, тэдэнээ тиимэ олоор гарзада оруулхагүй байнабди. Харин үбэл болошоһон хойноо эдюулхэдэ, үлбэр, муу түлгэнүүд хабарынь гарзалжа һаладаг ха юм.

Хонин һүрэгые саашадань улам олошоруулхын, эндэһээ абтадаг продукциие элбэгжүүлхын тула «Хонин» гэһэн эрдэм ухаанай болон үйлэдбэриин программа зохёожо, энээн дээрэ хүдэлбэл, ашагтай байха һэн гэжэ һанагдана.

...хонишодой зүблөөндэ хабаадагшад забһарлалай үедэ.

В. ГАРМАЕВАЙ фото.

Дүлэтэ хөдөлмөрөй баатарнууд

«БЕЛГРАД ХОТЫЕ СҮЛӨӨЛЭЛСӨӨ ҺЭМ...»

— Дүрбэдэхи Украинска фронтын бүридэлдэ ороһон манай дивизиин баатар зоригтой сэрэгшэд Югославиин ниислэл Белград хотые хэрата дайсан фашистнуудай һабарһаа сүлөөлэн абалгада хабаадалсаа һэмди. Хадалиг газарта оршоһон энэ городто шэбээлэн хороод байһан дайсаниие эндэһээ намнаһ, бүта сохин үгы хэхэ гээшэ тиимэшье бэлэн хэрэг бэшэ бэлэй. Хада уула элбэгтэй эндэхи байгаалиин эрхэ байдалые немец сэрэгүүд бэрхээр хэрэглэн, хабшал хүндынүүд соогуур гараһан автохаргынуудаер минэнүүдые табиһаһ, үндэр дээрэ газарнуудтань түмэр-бетон дзодуудые түхеэрһэн, тэндээ пулемедууд болон миномедуудые, үхэр буунуудые тодхоһон байгаа һэн. Гэбэшье 1400 гаран үдэрэй туршада эзэрхэг муухай фашис дайсантай тэмсэн ябахадаа, үзэхые үзэһэн, харахые хараһан, дабагдашагүй гүүлэһэн уһа голнуудые гаталан гараһан манай сэрэгүүд торохо тогтохонь һэн гү даа. Белград хото хүрэжэ, тэрэниие хэдэн хоногой туршада сүлөөлөө һэмди. Энэ хэрэгтэ багашье һаань, хубитаяа оруулһандаа баяртай ябагшаб,—гэжэ ажалай болон дайнай ветеран Иван Тугариков омогорхон хөөрэдэг. Тэрэ тиигэжэ хэлэхэ хүсэд эрхэтэй. Юуб гэхэдэ, тагнуулшадай ротын старшина Иван Тугариков дайшалхы нүхэдтэйгөө суггаа унтаха нойроо, эдихэ хоолоо мартан шахуу гэхээр дээрэһээ үгтэһэн даабаринуудые дүүргэжэ шадаа. Энэ ябадалдань манай сэрэгшэдтэ югославь партизанууд туһаламжа үзүүлһэн; далда нюуса зүргэ харгынуудые заажа үгэһэн юм. Тиин тэдэнэй ашаар манай тагнуулшад дайсанай хүлеэгээгүй талаһаа гэнтэ добтолон оробо.

Фашистнуудые тэрэ доронь хюдан үгы хэжэ, өөрынгөө сэрэгүүдтэ харгы гаргажа үгөө һэн.

— Югослав партизануудтай суггаа дайшалхы нүхэд болон ябахадаа, тэдэнэй шэн зоригто баатаршалгануудые харахадаа, хүн зонойнь байра байдалтай танилсахадаа, Эхэ оронойнгоо, арад түмэнэйнгөө эрхэ сүлөөгэй түлөө эрэлхэг габьяатайгаар тэмсэһыень ойлгоо һэмди. Югославиин газар дээрэ манай 53-дахи амяараа мотоциклетнэ полкын олон хүбүүд баатарай үхэлөөр унаа бэлэй. Дайнай һүүлэй үдэрнүүдтэ холын хари газарта эрхэ сүлөө асаржа үгэһэн, хамта ябаһан хани нүхэдөө алдахада хэсүүшье, хүндэшье агша бэлэй,— гэжэ үнинэй сэрэгшэн Иван Георгиевич Тугаринов сэлмэг нюдээ үһатуулан үгэлдэг.

Тагнуулшадай ротын гвардиин старшина И. Тугариновай үбсүүн дээрэ Дайшалхы Улаан Тугай, сэрэгшын Алдар Солын гурбадахи, Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын Дайнай хоёрдохи шатын орденууд, «Шэн габьяагай түлөө» гэһэн медаль яларна. Тэрэнэй орден, медаль бүхэниинь өөрын онсо намтартай.

— Гвардиин старшина И. Тугаринов хадаа манай полкын сэрэгшэдэй дундаһаа эгээл түрүүшын хүн Дайшалхы Улаан Тугай орденоор шагнагдаа юм, —гээд Измаилай Улаан Туға Суворовой орденто 53-дахи амяараа мотоциклетнэ полкын ветерануудай советэй түрүүлэгшэ, полковник Анатолий Маркович Литман дурсан бэшэнэ.

1944 оной хабар Одесскэ областиин Жовтень гэһэн һууриниие дайсанай гарһаа сүлөөлэн абахын үедэ старшина Тугариновай дахуулаад ябаһан отделениин сэрэгшэд онсо шалгараа юм. Тэндэ гар тулаалдаанда хабаадалсан, тэдэнэр олон фашистнуудые хюдаа. Тиигэжэ полкын урагшатай дабшалгада һайнаар нүлөөлөө. Шалгарһан сэрэгшэдтэ орден, медальнууд барюулагдаа бэлэй. Зэдын районой үгытэй хасаг айлай бүлэдэ түрэһэн Иван Тугариное тиихэдэ Дайшалхы Улаан Тугай орденоор шагнагдаа һэн.

Тэрэ холын дүшэн дүрбэн оной хабар-зунай һарануудай хугасаа соо старшина Тугариное сэрэгэй командованиин даабаряар бүлэг нүхэдтэйгөө суггаа дайсанай ара талаар 100 гаран километрэй зайда добтолон орожо, эзэрхэг дайсаниие удэр, һүнигүй һүнөөһэн байха юм. «Тиигэхэ үедэ намтай хамта ябаһан старшина Сумков, сержантнууд Фарафонов, Бобошин, младша лейтенант Дюров гэжэ нүхэдни дайсанай һомонһоо наһа бараа һэн»,— гэжэ Тугариное хэлэдэг. Олон удэрэй туршада дайсанай ара талада үнгэрэгдэһэн һүрөөтэ үдэрнүүдэй үедэ харуулһан шэн габьяагайнь түлөө сэрэгшын Алдар Солын гурбадахи шатын орден Тугариновта барюулагдаа.

Гвардиин старшина Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай жэлнүүдэй туршада суггаа ябаһан сэрэгшэ нүхэдтэйгөө саг үргэлжэ бэшэгүүдые бэшэлсэн, амидыг мэндэ ябаһан тухайгаа мэдэлсэжэ, дуулгалсажа байдаг.

— Дайшалхы нүхэдтэйгөө уулзаха хэрэгтэм «Военный вестник» («Сэрэгэй вестник») журнал аргагүй ехэ туһаламжа үзүүлээ юм гээд хэлэхэдэм алдуу болохогүй ха,— гэжэ Иван Георгиевич сэдьхэлээ ханан хөөрэнэ.

Удэшэлэн нэгэтэ «Бурводстройн» барилгын управлениин Хорийн нүүдэл-оньһожоруулагдамал колоннын автогаражай дэргэдэхи харуулшанай зааханг гэр соо һууһан Тугариновтэ аза талаан боложо, энэ журналай нэгэ ном дайралдаба ха. Хуудаһануудые ираже һуутараа, «М-72» түхэлэй мотоциклай хажууда дайнай үеын сэрэгэй хүбсаһатай хүнүүдэй байхыень обёорбо. Тэндэнь батальонойнь командир Бердников, тэрэнэй ординарец Чистяков гэгшэд байба. Дүрэзурагай хажууда үгтэһэн материал соонооны Тугариное өөр тухайгаа уншахадаа, бүришье ехээр сэдьхэлээ халин баясаба. Нүхэдтэйгөө уулзаһан шэнги болобо. Хэтэ заяанда мартагдахаар бэшээр үлэһэн дайнай шэрүүн жэлнүүд, бусалтагүйгөөр баатарай үхэлөөр унаһан нүхэдынь сэдьхэл бодолойнь гүнзэгы соонооо дахинээ һэргэн бодобо.

Иигэжэ нүхэр Тугаринов дайнай үеын анда нүхэдтэйгөө «Сэрэгэй вестник» журналай ашаар харилсаа холбоо тогтоожо, түрэл полкынгоо ветерануудтай уулзаба гээшэл даа.

Дүлэтэ шэрүүн дүшэн дүрбэн ондо партиин гэшүүндэ абтаһан гвардиин старшина И. Г. Тугаринов Хори нютагай ургэн ябаа залуу үетэнэй Эхэ түрэл Совет орондоо дуратай, үнэн сэхэ ябахаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсан, тагнуулша шуран нүхэдэйнгөө шэн зоригтой баатаршалга тухай һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгэлдэг юм.

Г. БАДМАЕВ,
манай корр.

ХҮН да ГАЙ баатаалин

ЭЛИДХЭЛ, ЛЕКЦИ УНШАГШАДАЙ АНХА

«Орон дотор байгаалиие хамгаалха хэрэгые үндэһөөрнь хүбилган шэнэдхэхэ тухай» гэһэн КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Советэй батаалан абаһан тогтоолые ажалшадай дунда тайлбарилха, ойлгуулха гээшэ мүнөөдэрэй шухала асуудал, хойшолуулашагүй зорилго болоно гээшэ. Тогтоол дотор оршон тойронхи байгаалиие сахин хамгаалха, тэрэнэй нөөсэ баялигуудые ашаглагаар хэрэглэхэ, байгаалиие арьбадхан һэргээхэ, байгаалиин өөрсэ шухаг комплекснуудые хамгаалха талаар хараалагдаһан горитой олон хэмжээ ябуулгануud хадаа бүхы совет арадай экономическа болон социальна хүгжэлтын таһаршагүй хүбинь болоно.

Байгаалиие хамгаалха ниитэ нэгэн политика бэелүүлхэ зорилготойгоор ажалшадые байгаалида дуратайгаар хүмүүжүүлхэ, ээзэн ёһоор хандахыень һургаха, илангаяа ургажа ябаа залуу үетэнэй болон ажалшадай дунда ойлгуулламжын ехэ хүдэлмэри лекторнууд, эдэбхитэд таһалгаряагүй ябуулжа байха болоно.

Байгаали хамгаалха асуудалнуудаар лекци, хөөрэлдөө үнгэргэхэ жэшээтэ тематика дурадхагдана:

«Байгаали хамгаалга ба ажахын хэрэглэмжын ленинскэ ёһо заншалнууд», «Оршон тойронхи байгаалиие сахин хамгаалха ба нөөсэ баялигуудыень гамтайгаар хэрэглэхэ талаар КПСС-эй XXVII съездын абаһан шидхэбэрнүүд тухай», «Байгаалиин баялигые ашаглаха хэрэгые гүрэнэй хүтэлбэрилхэ ябадалые саашадань улам һайжаруулха, шидхэхэ тухай КПСС-эй ЦК-гай январиин (1987 он) Пленумэй абаһан шидхэбэри», «Байгаали хамгаалга — КПСС-эй болон Совет правительствын экономикын, социальна политикын гол шухала зорилгонуудай нэгэн», «Байгаали хамгаалга—мүнөө үеын шидхэхы социальна асуудал, арадай ажахые түсэблэхэ, багшанарай хабаадаха шухала хэрэг», «Оршон тойронхи байгаалияа бузарлуулхагүй», «Атмосферэ агаарые сэбэр байлгаха зорилгонууд», «Байгаали хамгаалга ба автомобильна транспорт», «Газарые хамгаалха ба тэрэниие

БУГЫН ДУ

Советскэ Союзай дэбисхэр дээрэ 22 түрэлэй туруута ангууд амидардаг. Тэдэнэй 7-ниинь манай Буряад орондо бии. Нэрлэбэл, хандегай, буга, орон, бодон гахай, тэхэ ямаан, гүреөһэн ба хабарга болоно.

Буга хадаа туруута ангуудай дунда зан абаряараа, амидаралаараа болон ашаг шэмээрээ онсо һуури эзэлдэг. Тиимэһээ эдэ боро тураг тухай нэгэ бага дэлгэрэнгыгээр бэшээ һаа, уншагшадта һонин байха һэн ха гэжэ һанагдана.

Республикымнай район бүхэндэ буганууд дайралдадаг юм. Һүүлэй жэлнүүдтэ Захаминай, Хурамхаанай, Баргажанай, Яруунын, Хориин, Хэжэнгын районуудта туруута эдэнэ ан удэжэ, тоо толгойнь олон болонохой.

Гүрэнэймнай ангууриин газар дээрэ бэеынгээ хэмжээгээр, үнгэ зүһөөрөө, дайралдадаг область, хизаарнуудаараа өөһэд хоорондоо онсо илгарһан 5 янзын буга бии һэн.

Манай республикын дэбисхэр дээрэ ябадаг буга Байгал нуурһаа зүүн тээшээ Номгон далай туласа газар эзэлдэг ангуудай бүлэгтэ оррно. Эдэ ангууд томо бугануудай нэгэниинь болоно. Буга 1,5 метр үндэр, 2,5 метр хүрэтэр ута бэетэй амитан. Томо, жансаһан, тарган ангай мяханай шэгнүүр 200 килограмм хүрэтэр татадаг. Нооһониинь жэлдэ хоёр дахин гуужадаг. Хабарай гуужалгада үбэлэйнь дулаан нэхы нэмэргэ унажа, зундаа шэнгэн уб-улаан нооһон ургана. Сентябрь һараһаа үбэлэйнь удэхэн боро хөөбэри ургажа эхилнэ. Үбэлдөө хүзүүниинь, гэдэнэһниинь, хүлнүүдынь харабтар, хажуу бэень боро хүрибтэр үнгэтэй. Богонихон һүүлтэй. Хондолойнь сайбар шара нооһотой.

Буганууд хадалиг ойтоһ газарта байрлэдаг ангууд. Түймэрэй ябаһан, модо отолһон хадануудай, нюрган дэргүүр бэлшэжэ, һүдэн (ородоор «кипрей иван-чай») гэжэ ургамалаар, набшаһата жэжэ модонуудай болон бургааһануудай нарин мүшэрнүүдээр хооллохо дураган.

Сабанай гүнзэгыһөө дулдыдажа, нэгэ газартаа түхэреэн жэл соо тогтодоггүй. Намартаа сабаа багатай үбэлэйнгөө бэлшээри тээшэ нүүдэг. Буга 25—30 сантиметр гүнзэгытэй сабаан дороһоо хур хагда урда хүлнүүдээрээ малтажа гарган, эдихэ шадалтай. 50—60 сантиметр сабанай унахада ябаханьшье, эдеэ хоолдоо хүрэхэньшье хүшэр бэлэшодог. Хүсэгэй, томо эрэ буганууд 80—90 сантиметр зузаантай сабаан соогуур арай шамай гэжэ хүлнүүдээ үргэжэ татаха аргатай.

Хабартаа апрель һарын эсэсһээ захалаад, эдэ ангууд зунайнгаа бэлшээри тээшэ шэгнэдэг. Эрэ буганууд һоно, батаганаанһаа шуһан эбэрээ аршалжа, үндэр орьёлнуудай оройдо зуһадаг. Аляаһа, боргоооһоной үгы болоходо, эрэ буганууд шуһан эбэрэйнгээ яһажажа, хүсэд хатахада үбэлэйнгөө бэлшээридэ бусадаг.

Минеральна тэжээлэй дуталдахада, май һараһаа эхилээд, сентябриин барагдатар буганууд хужарта орожо, дабһатай хүрьһэ долёодог, уһа уудаг. Жэлэй ехэнхи сагта эдэ ангууд һүргэлжэ, олоороо суглардагүй. Һогоонууд тугалтаяа, нёдондоноһнгоо буруутай хамтараад ябадаг. Үбэлдөө эбэртэй томо буганууд 6—8-раа һүргэлөөд бэлшэдэг. Иимэ һүрэг ангуудые вертолёдоор тэдэнэй тоо бүридхэл тодорхойлхоёо ниидэхэ үедее Яруунын, Баунтын районуудта хэдэн дахин харааа һэмди.

Гансал эрэ буганудта эбэрнүүд үргадаг юм. Түрүүшын эбэрнүүд (15—16 һаратай буруугай) һалаатаагүй, 30-аад сантиметр утатай шүбгэ шэнги хүрса байдаг.

Удаань 6—7 наһа хүрэтэрнь жэл бүхэндэ эбэртэнь нэгэ һалаа нэмэн үргаад, саашадаа голынь бүдүүн, шэгнүүрынь хүндэ болодог. 11—12 наһа хүрэһэн бүгын эбэрэй хэмжээн бага боложо, һалаануудайнь тоонууд үсөөржэ эхилдэг.

Апрель һарын тэн багаар ангай яһан эбэрнүүд унажа, шэнэ шуһан эбэр ургажа захалдаг. Шуһан эбэр зөөлэхэн боро нооһоор хушагдаһан арһатай. Ургалтаяа хүсэд дүүргэһэн шуһан эбэр июль һарын барагдахада, зузуурһаа яһажажа эхилдэг. Арһаниинь хатахадаа ехээр зохолдог, тиихэдэнь буганууд модо мүргэжэ, шударжа, яһан эбэрнүүдээ сэбэрлэдэг.

Буга хадаа хурса нюдэтэй, нооһор шэхэтэй, үнэршэ хамартай, аргагүй һэргэг амитан. Заатагүй үндэр, харуулһатай газарта хэбтэжэ амардаг. Ангуушадай гү, али арьяатан ангуудай марьягаа һаа, дүтэ тэдэнниие табингүй, харайжа ярилшадаг.

Бүгын дуун сентябриин хахадһаа октябрь һарын барагдатар үргэлжэлнэ. Август һарын һүүл багаар бэээ хүсэһэн, хүсэтэй томо буганууд эбэрнүүдээрээ модонуудые шударжа, бургааһануудые мүргэжэ, урда хүлнүүдээрээ газарай хонхойтор малтажа, дуунайнгаа газарнуудые тэмдэглэдэг. Эндэхи хадын ээзэн би байнаб гэжэ тэрэ булганда мэдүүлнэ гээшэ.

Энэ үедэ эрэ буганууд ехэ сухалтай, ходо хүлээнхэй ябадаг. Хүзүүниинь бүдүүрдэг, нюдэн дороһи булшарһайнуудайнь нухэнүүд уужамаар нээгдэдэг. Тэдэнһээ үмхэй, жэгтэй заарай үнэр гутадаг. Малтаһан нүхэн соогоо байд гээд лэ шээһээ гоожуулдаг, шабартай һужааг соо саг үргэлжэ хүльбэрдэг.

Удэшэ, үглөөгүүр эрэ буганууд үндэр шэлын оройһоо 5—7 километр хүрэтэр суурһатахаар дуугаа татадаг. Дуугоооной үгы болоходо, эрэ буганууд шуһан эбэрэйнгээ яһажажа, хүсэд хатахада үбэлэйнгөө бэлшээридэ бусадаг.

Минеральна тэжээлэй дуталдахада, май һараһаа эхилээд, сентябриин барагдатар буганууд хужарта орожо, дабһатай хүрьһэ долёодог, уһа уудаг. Жэлэй ехэнхи сагта эдэ ангууд һүргэлжэ, олоороо суглардагүй. Һогоонууд тугалтаяа, нёдондоноһнгоо буруутай хамтараад ябадаг. Үбэлдөө эбэртэй томо буганууд 6—8-раа һүргэлөөд бэлшэдэг. Иимэ һүрэг ангуудые вертолёдоор тэдэнэй тоо бүридхэл тодорхойлхоёо ниидэхэ үедее Яруунын, Баунтын районуудта хэдэн дахин харааа һэмди.

Гансал эрэ буганудта эбэрнүүд үргадаг юм. Түрүүшын эбэрнүүд (15—16 һаратай буруугай) һалаатаагүй, 30-аад сантиметр утатай шүбгэ шэнги хүрса байдаг.

Удаань 6—7 наһа хүрэтэрнь жэл бүхэндэ эбэртэнь нэгэ һалаа нэмэн үргаад, саашадаа голынь бүдүүн, шэгнүүрынь хүндэ болодог. 11—12 наһа хүрэһэн бүгын эбэрэй хэмжээн бага боложо, һалаануудайнь тоонууд үсөөржэ эхилдэг.

Апрель һарын тэн багаар ангай яһан эбэрнүүд унажа, шэнэ шуһан эбэр ургажа захалдаг. Шуһан эбэр зөөлэхэн боро нооһоор хушагдаһан арһатай. Ургалтаяа хүсэд дүүргэһэн шуһан эбэр июль һарын барагдахада, зузуурһаа яһажажа эхилдэг. Арһаниинь хатахадаа ехээр зохолдог, тиихэдэнь буганууд модо мүргэжэ, шударжа, яһан эбэрнүүдээ сэбэрлэдэг.

Буга хадаа хурса нюдэтэй, нооһор шэхэтэй, үнэршэ хамартай, аргагүй һэргэг амитан. Заатагүй үндэр, харуулһатай газарта хэбтэжэ амардаг. Ангуушадай гү, али арьяатан ангуудай марьягаа һаа, дүтэ тэдэнниие табингүй, харайжа ярилшадаг.

Бүгын дуун сентябриин хахадһаа октябрь һарын барагдатар үргэлжэлнэ. Август һарын һүүл багаар бэээ хүсэһэн, хүсэтэй томо буганууд эбэрнүүдээрээ модонуудые шударжа, бургааһануудые мүргэжэ, урда хүлнүүдээрээ газарай хонхойтор малтажа, дуунайнгаа газарнуудые тэмдэглэдэг. Эндэхи хадын ээзэн би байнаб гэжэ тэрэ булганда мэдүүлнэ гээшэ.

Энэ үедэ эрэ буганууд ехэ сухалтай, ходо хүлээнхэй ябадаг. Хүзүүниинь бүдүүрдэг, нюдэн дороһи булшарһайнуудайнь нухэнүүд уужамаар нээгдэдэг. Тэдэнһээ үмхэй, жэгтэй заарай үнэр гутадаг. Малтаһан нүхэн соогоо байд гээд лэ шээһээ гоожуулдаг, шабартай һужааг соо саг үргэлжэ хүльбэрдэг.

Удэшэ, үглөөгүүр эрэ буганууд үндэр шэлын оройһоо 5—7 километр хүрэтэр суурһатахаар дуугаа татадаг. Дуугоооной үгы болоходо, эрэ буганууд шуһан эбэрэйнгээ яһажажа, хүсэд хатахада үбэлэйнгөө бэлшээридэ бусадаг.

Минеральна тэжээлэй дуталдахада, май һараһаа эхилээд, сентябриин барагдатар буганууд хужарта орожо, дабһатай хүрьһэ долёодог, уһа уудаг. Жэлэй ехэнхи сагта эдэ ангууд һүргэлжэ, олоороо суглардагүй. Һогоонууд тугалтаяа, нёдондоноһнгоо буруутай хамтараад ябадаг. Үбэлдөө эбэртэй томо буганууд 6—8-раа һүргэлөөд бэлшэдэг. Иимэ һүрэг ангуудые вертолёдоор тэдэнэй тоо бүридхэл тодорхойлхоёо ниидэхэ үедее Яруунын, Баунтын районуудта хэдэн дахин харааа һэмди.

Гансал эрэ буганудта эбэрнүүд үргадаг юм. Түрүүшын эбэрнүүд (15—16 һаратай буруугай) һалаатаагүй, 30-аад сантиметр утатай шүбгэ шэнги хүрса байдаг.

Удаань 6—7 наһа хүрэтэрнь жэл бүхэндэ эбэртэнь нэгэ һалаа нэмэн үргаад, саашадаа голынь бүдүүн, шэгнүүрынь хүндэ болодог. 11—12 наһа хүрэһэн бүгын эбэрэй хэмжээн бага боложо, һалаануудайнь тоонууд үсөөржэ эхилдэг.

Апрель һарын тэн багаар ангай яһан эбэрнүүд унажа, шэнэ шуһан эбэр ургажа захалдаг. Шуһан эбэр зөөлэхэн боро нооһоор хушагдаһан арһатай. Ургалтаяа хүсэд дүүргэһэн шуһан эбэр июль һарын барагдахада, зузуурһаа яһажажа эхилдэг. Арһаниинь хатахадаа ехээр зохолдог, тиихэдэнь буганууд модо мүргэжэ, шударжа, яһан эбэрнүүдээ сэбэрлэдэг.

Буга хадаа хурса нюдэтэй, нооһор шэхэтэй, үнэршэ хамартай, аргагүй һэргэг амитан. Заатагүй үндэр, харуулһатай газарта хэбтэжэ амардаг. Ангуушадай гү, али арьяатан ангуудай марьягаа һаа, дүтэ тэдэнниие табингүй, харайжа ярилшадаг.

Бүгын дуун сентябриин хахадһаа октябрь һарын барагдатар үргэлжэлнэ. Август һарын һүүл багаар бэээ хүсэһэн, хүсэтэй томо буганууд эбэрнүүдээрээ модонуудые шударжа, бургааһануудые мүргэжэ, урда хүлнүүдээрээ газарай хонхойтор малтажа, дуунайнгаа газарнуудые тэмдэглэдэг. Эндэхи хадын ээзэн би байнаб гэжэ тэрэ булганда мэдүүлнэ гээшэ.

Энэ үедэ эрэ буганууд ехэ сухалтай, ходо хүлээнхэй ябадаг. Хүзүүниинь бүдүүрдэг, нюдэн дороһи булшарһайнуудайнь нухэнүүд уужамаар нээгдэдэг. Тэдэнһээ үмхэй, жэгтэй заарай үнэр гутадаг. Малтаһан нүхэн соогоо байд гээд лэ шээһээ гоожуулдаг, шабартай һужааг соо саг үргэлжэ хүльбэрдэг.

Удэшэ, үглөөгүүр эрэ буганууд үндэр шэлын оройһоо 5—7 километр хүрэтэр суурһатахаар дуугаа татадаг. Дуу-

ХИЛЫН САНАНААА

ТАСС · АПН

БҮХЭДЭЛХЭЙН РЕФЕРЕНДУМ ҮНГЭРГЭХЭ

НЬЮ-ИОРК. «Уорлд референдум ассошиэйшн» гэжэ ниитын эмхи ядерна зэбсэг бүрин хүсэдөөр усадхаха тухай асуудалаар бүхэдэлхэйн референдум үнгэргэхэ урыатайгаар хандаба.

Нэгэ гү, али хэдэн оронуудай хүсэлэл оролдолгонуудаар манай түбэ дэлхэй дээрэ тохёолдуулагдажа байһан ядерна дайнай аюул усадхагдаха аргагүй гэжэ эндэ тараагдаһан мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ. Ядерна зэбсэг хадаа хоёр гүрэнэй булюу байдалтай байгтын эшэ үндэһэн байжа шадахаяа болёо. Хамтын хэмжээ ябуулгануудые үргэнөөр бэелүүлһэнэй ашаар лэ ядерна зэбсэгэй дэлгэрүүлэгдэн тараагдалгые зайсуулха, ядерна зэбсэггүй дэлхэйе байгуулха арга олгохо байна. ООН-ой үнгэргэһэн бүхэдэлхэйн референдум энэ талаар түрүүшын алхам боложо шадаха. «Ядерна зэбсэг бүхыдөө үгы хэгдэхэ ёһотой гү?» гэһэн нэгэ асуудал тэрэнэй зүблэхэ зүйлдэ табигдаха зэргэтэй. Манай түбэ дэлхэй дээрэ ажаһуудаг хүн бүхэн энэ асуудалаар өөрынгөө һанамжа хэлэхэ эрхэтэй. Тэрэниие, шидхэлгэһээ бүхы оронуудай, арадуудай ерээдүй дулдыдаха байна.

РЕВОЛЮЦИИЕ ХАМГААЛХА

МАНАГУА. Сандинис арадай армиин солдадууд болон офицернүүд һүүлшынгээ/амиа хүрэтэр Никарагуагай революционно түйлалтануудые, национальна бэеэ дааһан байдал хамгаалха гэжэ шидэнхэй байна гэжэ республикын оборонын министр Умберто Ортега мэдүүлбэ. Добтолхы ябуулгануудаа нэгэ талаһаа болюулха тухай правительствын сентябриин 30 болотор һунааһан ябуулгые революциие хамгаалагшад хэлбэришэгүйгөөр сахиха юм гэжэ Сандинис Арадай армиин үдэртэ зорюулагдаһан баярай митинг дээрэ тэмдэглээ. Хэрбээ хүлһэнэй бандануудай правительствын сэрэгүүдтэ добтолхые һэдээ гээшэ һаань, тэдэнэртэ шанга харюу сохилто үгтэхэ юм гэжэ министр хэлэбэ.

Зэбсэгтэ контрреволюци стратегическэ талаараа урагшагүйдэбэ гэжэ У. Ортега удаань үнгэргэгдэһэн пресс-конференци дээрэ мэдүүлээ. Контрасууд-Никарагуагай мүнөөнэй засаг захиргаанда добтоор эсэргүүсэжэ шадахагүй байһа. Эгээл тиимэһээ Никарагуа болон Гондурасай хилэ дээрэ Холбоото Штадууд зорюута хёмороо зүришэлдөө үудхэжэ, Никарагуада буу зэбсэгээр добтолхо шалтагаа бэдэрнэ. Али бүхы эзэрхэг түримхэйшүүлдэ шидхэхы шанга харюу сохилто үгэхын тула республикамнай армияа түгэс бэлэдхэлтэй байлгахые оролдохо ёһотой гэжэ министр тэмдэглэбэ.

БУШ ИЛАЛТА ТУЙЛАХА БАЙХА

НЬЮ-ИОРК. Ноябрьда болохо һунгалтаһаа юһэн недели урда тээ США-гай президентын тушаалда манай кандидат илалта түйлаха байха гэжэ республиканска партиин стратегүүд тоолоно. Тэдэнэй хэлэһэнэй ёһоор, Джордж Буш эрэшүүл һунгагшадай олонхиин, залуу американецуудай, ехэ түлбэритэй худэлмэришэдэй болон «дулдыданги бэшэ» хүнүүдэй зүгһөө дэмжэгдэһэн байгаа. Бидэ демократуудташье, республиканецуудташье хабаагүйбди гэжэ тэдэнэр өөһэдыгөө тоолоно. «Илалта түйлахын тула маанадта Рейганэй демократуудай дуунай оройдоол гурбанай нэгэ хүбинь хэрэгтэй юм»,— гэжэ нинтын һанамжын асуулгануудаар мэргэжэлтэ Н. Ньюхауз тэмдэглэбэ.

Иимэ һанамжануудай хэлэгдээшье һаань, консерваторнуудһаа болоно, һүүлэй хэдэн үдэрэй турша соо Буш сэдьхэлээ ехээр худэлбэ. СОИ гэдэг программын үндэһөөр түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдые үргэнөөр бүтээн гаргалга айхабтар үнэтэй байха юм гэжэ вице-президент үнгэрэгшэ пятницада «Нью-Йорк таймс» газетын корреспондентдэ болгоомжогүйгөөр хэлэһэн байгаа. Гэбэшье дүрбэн үдэрэй үнгэрхэдэ, СОИ гэдэгэй түлөө урдынхяараа хэлбэришэгүйгөөр тэмсэхэб гэжэ «Вашингтон пост» газетэдэ интервью үгэхэдөө мэдүүлбэ.

ВЫСТАВКЭ НЭЭГДЭБЭ

БРАТИСЛАВА. Чехословакиин Республикын байгуулагдаһаар 70 жэлэй ойдо зорюулагдаһан выставкэ Банск-Бистрицэ хотодохи Словакиин арадай восстаниин музей соо нээгдэбэ. Братиславын В. И. Ленинэй музейн худэлмэрилэгшэдэй бэлдэһэн экспозиции 1918 ондо Австро-Венгриин хаанта засагай һандаран унагаһаа уламжалан байгуулагдаһан чехүүд болон словагуудай нинтэ нэгэн гүрэниие байгуулһан тухай хөөрэнэ. Аха дүү хоёр арадай ажабайдалда болоһон энэ түүхэтэ үйлэ хэрэг бүхы Чехословакида үргэнөөр тэмдэглэгдэдэг юм.

УЛАСХООРОНДЫН КОНФЕРЕНЦИ

ТОКИО. Эрэмдэг хүнүүдэй бэеые һайжаруулха, тэдэнэй һуудал байдалда анхаралаа хандуулха асуудалнуудаар уласхоорондын конференци Японой ниислэл хотодо нээгдэбэ. Дэлхэйн 90 ороной элүүрые хамгаалгын ба социальна хангалгын талаар 2000 эрдэмтэд-медигүүд, мэргэжэлтэд тэрээндэ хабаадана.

Табан үдэр соо үргэлжэлхэ хуралдаанай худэлмэри 30 секциндэ үнгэргэгдэхэ юм. Эрэмдэг хүнүүд тушаа бэелүүлэгдэдэг политика тааралдуулан табиха, тэдэнэртэ туһаламжа үзүүлхэдээ, Зүүн зүгэй оронуудай медицинэ хэрэглэхэ темэнүүд зүбшөн хэлсэгдэһэн асуудалнуудай тоодо оруулагдана.

Мүнөө үедэ дэлхэй дээрэ 450 миллион эрэмдэг хүнүүд тоологдоно. Эдэнь бүмбэрсэг дэлхэйн бүхы хүн зоной 10 процентые болоно гэжэ конференци эмхидхэгшэд соносхобо. Тиихэдэ тэдэнэй 300 миллион шахуунь эрэмдэг байһанайнгаа түлөө ямаршье тэдхэмжэ абадаггүй байна.

Барилдаан

СТУДЕНТНЭР ХИБЭС ДЭЭРЭ

Мүнөө бүхы шахуу спортсменүүд, спортдо дуратайшуул XXIV Олимпиин наадануудаар һонирхожо байна. Ушарынь юуб гэхэдэ, Сеулда болохо энэ ехэ наадануудта һүүлшын һонирлго бэлэдхэлнүүд хэгдэнэ.

Тиигэхэ үедэ спортын ажабайдал бурьялжа байһаар. Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар профсоюзуудай спортын бүлгэмэй Россин советэй мүрысөөн һаяхан Кемеровэ хотодо үнгэргэгдэбэ. РСФСР-эй габьяата тренер Г. Б. Баймеевэй хүтэлбэрилдэг Зүүн Сибириин технологическа институдай студентнэрһээ бүридүүлэгдэһэн команда энэ ехэ мүрысөөндэ Буряад ороной нэрэ хүндые хамгаалһан байгаа.

Спортын мастер Валерий Балдуев 57 килограммай шэгнүүртэ хабаяа туршахадаа, бэеэр багашагшье һаа, һураггүй багжагар, хүдэр бэетэй хүбүүдые диилэһэн байха юм. Табан үулзалгада илалта түйлажа, түгэсхэлэй нааданда шүүгдээд, В. Балдуев мүнгэн медальяар шагнагдаа.

Залуу барилдаашан Андрей Бузин зургаадахи һуурида гараба. Энэнь ехэ амжалта болоно. Спортын мастерта кандидат зүб мүрөөр һорилго бэлэдхэл хэхэдээ, һаяар бэрхэ атлет болохо аргатай. Эдэ хоёр, мүн өөрынгөө шэгнүүртэ долоодохи һуури эзэлһэн Станислав Гармаев Россин соведэй сүглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, профсоюзуудай Түбэй советэй түрүү һуури эзэлхын түлөө сентябрь һарын тэн багта үнгэргэгдэхэ мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэбэ.

В. СЫДЕЕВ.

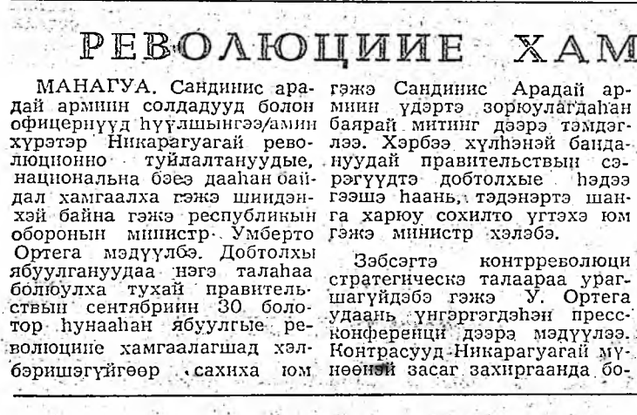

Кино, театрнуудта

ГАСТРОЛИ ИРКУТСКОГО ОБЛАСТНОГО ТЮЗА ИМЕНИ А. ВАМПИЛОВА (в бурятском театре драмы)
СОН В ЛЕТНЮЮ НОЧЬ — в 19.

«ДРУЖБА»
МУЛЬТФИЛЬМЫ—в 10, «КИНГ-КОНГ» (2 серии) — в 12, 15, 18-10, 20-40.

«РОДИНА»
САФФИ — в 10, 16, СОБЛАЗН — в 12, 14, 18-10, 20, 21-50.

«ПРОГРЕСС»
Красный зал — ЦЫГАНКА АЗА — в 9-40, 11-30, 13-20, 15-10, 17, 19, 21. Зеленый зал — УРА! У НАС КАНИКУЛЫ! — в 9-40, СЛУЧАЙ В АЭРОПОРТУ (2 серии) — в 11-20, 14-20, 17-30, 20-30.

«ЭРДЭМ»
ЗОЛОТАЯ ЦЕПЬ — в 9-40, 14-40 ТОБИ МАКТИГ — в 11-20, 13. ГДЕ НАХОДИТСЯ НОФЕЛЕТ?— в 16-40, 20, ПРОЩАЙ, ШПАНА ЗАМОСКВОРЕЦКАЯ — в 18-10, 21-30.

«ОКТЯБРЬ»
ТРЕТИЙ ДРАКОН — в 9-40, 14, КИНГ-КОНГ (2 серии) — в 11-20, 15-30, 18, 20-30.

ВИДЕОЗАЛ (Дворец бракосочетаний)
КОРАБЛЬ-ПРИЗРАК — в 10, 15-10, ПИРАТЫ ТИХОГО ОКЕАНА (2 серии) — в 11-20, 16-20.

«АРШАН»
СЛЕДОПЫТ — в 18-30, 20-30, КИНГ-КОНГ (2 серии) — в 22.

«ВОСТОК»
МИО, МОЙ МИО — в 15-30, АРТИСТ (2 серии) — в 18, 21.

«БАЙКАЛ»
РАЗ НА РАЗ НЕ П